

bulletin

2

ab ÚNOR 2008

akademický

Málo známá socha Drobnohled od Otto Gutfreunda z r. 1924 zdobí štít nad vstupem do Klementina z Mariánského náměstí. K debatě o perspektivách Národní knihovny a Klementina více na str. 6–7.

FOTO: PETR KRÁLÍK, ARCHIV AUTORA

bulletin

CENY L'ORÉAL: VĚDA SVĚTU – ŽENY VĚDĚ

→
Marta Kalousová
– Ústav klinické
biochemie
a laboratorní
diagnostiky
1. LF UK a VFN

V rámci národního stipendijního programu, který je součástí mezinárodního projektu podpory žen pracujících ve vědě, *For Women in Science*, byla dne 22. ledna 2008 v knihovně AV ČR již podruhé předána *Stipendia L'Oréal pro ženy ve vědě*. Projekt podporovaný UNESCO je konkrétním závazkem společnosti L'Oréal prosazovat ženy ve vědeckém výzkumu a vytvářet jim příznivé podmínky pro jejich profesionální růst. „...Je to opravdová Nobelova cena pro ženy,“ nazvala toto ocenění jedna z mezinárodně vybraných laureátek v r. 2006, profesorka Christiane van Broeckhoven z Belgie. Účast žen na vědeckém výzkumu považuje společnost L'Oréal za jeden z klíčových faktorů ekonomického a sociokulturního pokroku ve světě.

Slavnostní večer se uskutečnil za přítomnosti předsedy AV ČR prof. Václava Pačesa, vedoucího tajemníka České komise pro UNESCO Ing. Pavla Škody a generálního ředitele společnosti L'Oréal ČR Jean-Charlese Bondyho. Předsedkyně odborné poroty prof. Helena Illnerová ve své řeči zdůraznila, že některé ze šestadvaceti přihlášených prací byly dle názoru porotců na opravdu světové úrovně. Kandidátky na cenu navrhuje více jak dva tisíce členů vědecké obce z oblasti věd o živé a neživé přírodě.

Roční stipendium ve výši 180 000 korun získaly tři mladé vědkyně. K letošním vítěžkám

VŠECHNA FOTY: ZDROJ www.prozenyvevete.cz

→
Petra Šauli
z Ústavu fyziky
atmosféry AV ČR

patří doc. Marta Kalousová z Ústavu klinické biochemie a laboratorní diagnostiky 1. LF UK a VFN, která zkoumá netradiční léčebné postupy onemocnění cév a selhání ledvin. Dr. Jana Roithová pracuje v Ústavu organické chemie a biochemie AV ČR, v. v. i., a na Katedře organické a jaderné chemie PŘF UK. Soustředí se na experimentální studium reakcí různých velikých uhlovodíkových dikationtů s methanem v provázanosti na mezinárodní kosmickou misi na Titan, měsíc Saturnu. Třetí oceněná, dr. Petra Šauli z Ústavu fyziky atmosféry AV ČR, v. v. i., se zabývá popsáním prostorového a časového charakteru chování ionosféry ve středních šířkách.

Obálka	
Ceny L'Oréal: Věda světu – ženy vědě	2
Nové knihy	3
Medaile Vojtěcha Náprstka za popularizaci vědy	4
Obsah, úvodník	1
Noví ředitelé	
Tři otázky pro ředitele v. v. i.	2
Osmičkový rok	
Nástup komunistické totality v Československu	4
Téma měsíce	
Spojité nádoby Letná – Klementinum	6
Představujeme projekty	
Centrum buněčné terapie a tkáňových náhrad	8
Věda a výzkum	
BIOCEV: moderní centrum pro vědce	11
Středoevropská synchrotronová laboratoř – CESLAB	12
Kryštof Harant – skutečnost a mýty	15
Výsledky bádání v praxi	16
Hodnocení služeb ekosystémů	18
Archeologové na Moravě 3 – Středisko pro dobu římskou a dobu stěhování národů	20
Ocenění	
Úspěch českých etnologů na konferenci GIS ESRI a Leica	22
Babuškova cena 2007	23
Rozhovor	
Financování základního výzkumu	24
Z Bruselu	
Nové akce Marie Curie pro podporu mezinárodní mobility	26
EU poprvé předsedá nová členská země	27
Galerie	
Císař František Josef I.	28
Portréty z archivu	
Jan Smetana	29
Kultura a společnost	
Domov – exil – věda – umění	30
Prezentace nových svazků Historického atlasu měst ČR	33
41. zasedání Akademické rady AV ČR	34
Nezávislá energetická komise	34
229. zasedání Rady pro výzkum a vývoj	35
Resumé	36

Vážení a milí čtenáři,

děkujeme za Vaše příznivé ohlasy k obsahu *Akademického bulletinu*. Ve spolupráci s Redakční radou se pro Vás snažíme připravovat materiály, které Vás zajímají a jež odrážejí život akademické obce. S úspěchem až nečekaným se setkala anketa pro nově jmenované představitele veřejných výzkumných institucí. Doba však mezitím pokročila, a tímto číslem rubrika, v níž jsme Vám na pokračování představovali ředitele a jejich badatelská pracoviště, končí.

V nejbližší době chystáme novou podobu a oživení webových stránek – některé články, jež musí být s ohledem na rozsah časopisu redakčně kráceny, již nyní zpřístupňujeme na <http://abicko.avcr.cz> v plném znění. Rádi bychom také pro Vás na těchto stránkách zavedli rubriku s průběžně doplňovanými a obměňovanými odkazy na nejrůznější aktuality z odborného i společenského života ústavů, nabídky, oznámení, kulturní i sportovní akce atd. Záleží tedy i na Vás, nakolik se podaří tuto rubriku naplnit, aby se stala pestrým a užitečným informačním zdrojem.

FOTO: MARINA HUŽVÁROVÁ, ARCHIV SSC

K obrázku na titulní straně:

Účel a zaměření objektu Klementina udává nápis na novém vikýři: *V desátém výročí světové války, která dala našemu národu samostatnost, zbudováváno z tichého stánku bohoslovců rušné skladiště moderní vědy.* Tato slova zformuloval zakladatel uměnovědného badatelského výzkumu v Československé akademii věd Zdeněk Wirth. Od narození našeho předního organizátora památkové péče, jednoho z nejvýznamnějších teoretiků a historiků umění, zejména v oblasti architektury a užitých umění, letos uplyne 130 let. ■

HaM

AKADEMICKÝ BULLETIN

Vydává: Středisko společných činností AV ČR, v. v. i., 110 00 Praha 1, Národní 3
ISSN 1210-9525, registrační číslo MK ČR E 8392

Šéfredaktorka: Mgr. Marina Hužvárová (HaM), tel.: 221 403 531, e-mail: huzvarova@ssc.cas.cz

Redakce: Ing. Gabriela Štefániková (srd), tel.: 221 403 247, e-mail: stefanikova@ssc.cas.cz
Mgr. Luděk Svoboda (lsd), tel.: 221 403 375, e-mail: svoboda@ssc.cas.cz

Bc. Markéta Pavlíková – tajemnice redakce, tel.: 221 403 513, e-mail: pavlikova@ssc.cas.cz

Překlad resumé: Gabriela Štefániková, John Novotney

Jazyková korektura: Irena Vítková, tel.: 221 403 289, e-mail: vitkova@kav.cas.cz

Fotograf a fotoarchiv: Petr Králík, e-mail: kralik@ssc.cas.cz

Redakční rada: předseda – doc. RNDr. Jiří Kolbek, CSc., DSc. (AR); členové – PhDr. Antonín Kostlán, CSc., Ing. Karel Pacner, Jiří Padevět, Mgr. Tomáš Palatý, prof. PhDr. František Šmahel, DrSc., JUDr. Miroslav Šmidák

Grafická úprava: Zuzana Grubnerová

Tisk: Serífa, s. r. o., Jinonická 80, 158 00 Praha 5, e-mail: serifa@volny.cz

Příspěvky přijímáme e-mailem na adresy redaktorů nebo abicko@ssc.cas.cz.

Redakce si vyhrazuje právo příspěvky krátiť. Za odborný obsah příspěvku ručí autor. Nevyžádané rukopisy nevracíme.

Adresa redakce: Praha 1, Národní 3, 4. patro – Viola; <http://abicko.avcr.cz>, <http://ab.avcr.cz>.
AB 2/2008 vychází 20. února 2008.

TŘI OTÁZKY PRO ŘEDITELE ÚSTAVŮ AV ČR, VEŘEJNÝCH VÝZKUMNÝCH INSTITUCÍ

Následujícími odpověďmi dalších čtyř ředitelů akademických pracovišť končíme seriál představování nově jmenovaných vedoucích činitelů vědeckých ústavů. Otázky nám zodpovědělo 34 ředitelů z 53 veřejných výzkumných institucí. Plné znění odpovědí naleznete na <http://abicko.avcr.cz>.

1. Jakým směrem plánujete vést rozvoj Vašeho vědeckého pracoviště?
2. Co děláte pro dosažení excelence ve výzkumu?
3. Můžete už nyní hodnotit, jak se Vám pracuje v novém právním statutu?

I. OBLAST VĚD O NEŽIVÉ PŘÍRODĚ

Ing. Jan Dobeš, CSc.,
Ústav jaderné fyziky
AV ČR, v. v. i.

1. V nejbližším období vidím dobré předpoklady pro získávání nových a fundamentálních poznatků v mezinárodních projektech, jichž se účastní též skupiny našeho ústavu. Současně se budou připravovat programy pro budoucí velkou mezinárodní výzkumnou infrastrukturu. Ústav má dobré předpoklady navazovat na dosavadní aktivity a mezinárodní spolupráce a přispívat k pokroku základního výzkumu v jaderné fyzice.

Na druhé straně je významným rysem současně jaderné fyziky rozvoj jejích aplikací a průnik do dalších oblastí základního i aplikovaného výzkumu. I nadále tedy budou mít význam aktivity na menších experimentálních zařízeních, kterými ústav disponuje. Ukazuje se, že zde lze provádět výzkum, vytvářet podmínky a budovat zařízení přitažlivá nejenom pro další domácí pracoviště, ale i pro zahraniční partnery.

2. Excelenci ve výzkumu je možno poměřovat pouze v kontextu špičkové mezinárodní vědy. Toto poměrování musí být odraženo v mnoha aspektech činnosti ústavu, od systému hodnocení přes vytváření podmínek pro spolupráce až po systematické zlepšování a obnovu materiálního a investičního vybavení. Mladé lidi může sféra vědy přitáhnout především kvalitou svých programů a kvalitou svých osobností.

3. Hodnocení všech dopadů nového právního statutu nemůže být zatím úplné. Nicméně si myslím, že uvolnění např. v otázkách odměňování, využití finančních prostředků i využívání výsledků výzkumné činnosti je pozitivním krokem. Samozřejmě, na druhé straně to přináší zvýšenou odpovědnost a nároky na administrativní stránky činnosti ústavu.

RNDr. Antonín Sochor,
DrSc.,
Matematický ústav
AV ČR, v. v. i.

1. Mezi pracovníky MÚ se nachází řada významných vědeckých osobností; z těch, kteří byli oceněni v poslední době, jmenujme alespoň

J. Kurzweila, který vloni dostal Národní cenu vlády za celoživotní dílo (Česká hlava), a M. Fiedlera (pracujícího také v ÚI), který letos převzal z rukou prezidenta Medaili Za zásluhy o stát v oblasti vědy. Za výzkum v matematické analýze (mechanice kontinua) se stal letos pracovník MÚ dr. Eduard Feireisl držitelem Praemium Academiae a pracovníci MÚ dosahují světově uznávaných výsledků i v dalších odvětvích matematiky, např. v logice a funkcionální analýze. Každá vědecká osobnost potřebuje být při práci obklopena týmem spolupracovníků, neboť bez vědeckých diskusí není pokrok v matematice možný. Činnost vědecky úspěšných týmů hodláme rozvíjet i v budoucnu.

2. Již řadu let má MÚ vyčleněna dvě místa, na která zve hosty ze zahraničí. Je o ně veliký zájem a spolupráce se zahraničními matematiky prospívá oběma stranám. V posledních letech jsou konkurzy na trvalá místa v MÚ otevřeny všem zájemcům. Dříve o práci v MÚ z cizinců projevovali zájem převážně matematici z bývalého Sovětského svazu, nyní máme zájemce i z nových zemí EU (Polsko, Maďarsko), pracovní dohody však máme již uzavřeny i s matematiky z Itálie nebo Anglie. Na druhé straně je škoda, že se na tyto konkurzy nehlásí dostatek kvalitních českých postdoktorandů. V ústavu proběhla diskuse, zda má o finanční prostředky EU usilovat ústav jako celek nebo pouze jednotlivé vědecké týmy. Nakonec jsme se přiklonili k druhému řešení, tak jak je to obvyklé u grantů.

V r. 2007 proběhly v ústavu poměrně přísné atestace, na jejichž základě bude určena výše platu jednotlivých matematiků. Právě zvýšení možnosti diference platu v závislosti na matematickém výkonu

považují za jednu z rozhodujících změn při vzniku v. v. i. Domnívám se, že přinese snahu jednotlivých matematiků získat co nejlepší ohodnocení a že se projeví snahou o co nejlepší matematické výsledky. Analogický efekt by mohl nastat i při hodnocení celých ústavů, ovšem pouze za předpokladu, že bude prováděno na základě skutečných vědeckých výsledků a nikoli na základě byrokratických kritérií.

3. Vědecká práce v matematice nevyžaduje velké finanční nároky, proto se změna práce daná novým právním statutem u nás projevuje nejvíce celkovým uvolněním a zejména možností převést část financí do dalšího roku. Mnohé činnosti ústavu však zůstávají i nadále závislé na podpoře zřizovatele. V našem případě se nyní jedná zejména o rekonstrukci knihovny. Při záplavách Prahy v roce 2002 byla vytopena karlínská knihovna Matematicko-fyzikální fakulty UK a knihovna našeho ústavu je v současné době největší veřejnou matematickou knihovnou v republice. Přitom její zařízení je zastaralé a pouhé prasknutí vodovodních trubek vedených nad knihami by mohlo způsobit katastrofální škody srovnatelné se škodami jinde způsobenými povodněmi.

II. OBLAST VĚD O ŽIVÉ PŘÍRODĚ A CHEMICKÝCH VĚD

Doc. RNDr. **Jan Kirschner**,
CSc.,
Botanický ústav AV ČR,
v. v. i.

1. To je otázka primárně pro Radu pracoviště, která na rozdíl od ředitele určuje směry činnosti i koncepci rozvoje (zákon 341/2005 Sb., § 18, odst. (2) a, b, c). Mým cílem dle litery zákona je tedy hlavně dohlédnout na to, aby auditor shledal hospodaření ústavu a účetnictví v pořádku. Vedle toho se snažím motivovat pracovníky k maximálním výkonům a zajistit pro ústav dostatek prostředků, včetně maximalizace výnosů jiné činnosti. Koncepce Botanického ústavu je dána výzkumným záměrem pracoviště, který se snažíme naplňovat a který letos vstupuje do svého poločasu. Hodnocení jeho dosavadního průběhu v březnu nám naznačí, jestli jsme nastavili dobře mechanismy na jeho splnění.

2. Postupným přesouváním prostředků a dalších zdrojů k excelentním týmům a vedoucím. To je ovšem již otázka koncepce, v kompetenci Rady pracoviště, čili se snažím v tomto s Radou spolupracovat.

3. Je nutno objektivně konstatovat, že systém nastavený v zák. 341/2005 Sb. je špatný. Tříštití pravomoc a odpovědnost ponechává na řediteli. To, že díky dobré vůli může i špatný systém fungovat, nemění nic na jeho kvalitě. Koneckonců totéž můžeme říci o fungování celé naší země: systém je nastaven

špatně, přesto však nějak, obvykle díky dobré vůli jednotlivců, funguje.

III. OBLAST HUMANITNÍCH A SPOLEČENSKÝCH VĚD

Doc. PhDr. **Pavel Kouřil**,
CSc.,
Archeologický ústav
AV ČR, Brno, v. v. i.

1. Je nezbytné preferovat především ty významné směry a okruhy vědeckého výzkumu v oblasti pravěkých a časně středověkých dějin, které mají zásadní dopad v naší i zahraniční, zejména evropské vědě a pro jejichž řešení neexistují pramenné a odborné předpoklady na jiných pracovištích obdobného zaměření v ČR než právě v ARÚB. Snažíme se tedy profilovat a strukturovat jednotlivá vědecko-výzkumná střediska tak, aby byla schopna vhodně a vyváženě, na základě současných moderních trendů, skloubit nezbytné terénní aktivity s teoretickým poznáním. To vše musí být samozřejmě podmíněno vhodným složením jednotlivých týmů, v jejichž čele musí stát přední badatelé v oboru (bez ohledu na věk), uznávaní jak v národním, tak i mezinárodním měřítku; důležitým a přednostním krokem bude doplňování těchto týmů mladými vědeckými pracovníky, s čímž souvisí ještě intenzivnější spolupráce s vysokými školami. Chceme-li dosáhnout vytčených cílů, musíme pro vědecké týmy vytvořit vhodné pracovní podmínky. V tomto směru zde existují jisté nedostatky, zejména pokud jde o prostorové možnosti ústavu. Proto naše snaha směřuje k vybudování nového moderního pracoviště, jež by se mohlo stát centrem archeologického bádání nejen v oblasti severně od středního Dunaje, ale i v širším středoevropském prostoru. K prioritám musí rovněž patřit zintenzivnění činnosti v oblasti péče o národní archeologické dědictví, neboť by se vskutku brzy mohlo stát, že už nebude co zkoumat (masové vykrádání a rabování archeologických lokalit).

2. K tomu je nutná jednoznačná podpora (i morální a finanční) klíčových pracovníků, schopných formulovat a naplňovat rozhodující vědecko-výzkumné programy, kteří mají reálnou vizi dalšího rozvoje oboru. Úzká spolupráce s předními evropskými i světovými institucemi a s týmy zabývajícími se sledovanou tematikou. Ještě výraznější důraz na participaci v mezinárodních (zvláště vícestranných) projektech, ještě těsnější vzájemný kontakt. A v neposlední řadě, jak již bylo řečeno, vytvoření alespoň standardních podmínek pro kvalitní vědeckou práci.

3. Přejít na nový právní statut si vyžádal vysoké nasazení, zatím se však spíše zdá, že povinností přibylo; chod ústavu zásadněji ovlivněn nebyl. ■

NÁSTUP KOMUNISTICKÉ TOTALITY V ČESKOSLOVENSKU

Dne 25. února 1948 nastolili komunisté v Československu totalitní režim. Únorem 1948 začalo zároveň jedno z nejtragičtějších období novodobé historie českého a slovenského národa. Masová nezákonnost a politické procesy v první polovině 50. let bolestně postihly statisíce nevinných občanů a jejich rodin, několik desítek tisíc lidí odešlo po únoru 1948 do vynucené emigrace. Únorový konflikt v roce 1948 byl i významnou událostí evropské poválečné historie: odehrál se totiž na samotném prahu studené války, která rozdělovala zejména Evropu na čtyři desetiletí do dvou mocenských bloků.

Komunisté se stali nejlivnější a nejpočetnější politickou stranou v obnoveném Československu již v roce 1945. V první vládě Národní fronty obsadili významné rezorty vnitra, zemědělství, financí a informací, které si podrželi až do února 1948. Také vládní program vyhlášený 5. dubna 1945 v Košicích byl programem, který vypracovalo Gottwaldovo exilové komunistické vedení v Moskvě se souhlasem nejvyšších sovětských míst. Vítězství komunistů v parlamentních volbách v roce 1946, které ostatní strany ani prezident nepředpokládali, a jmenování předsedy KSČ K. Gottwalda do čela vlády jejich pozici nejsilnější politické strany jen potvrdily. Politicky dokázali komunisté využít poválečné levicové radikalizace ve společnosti a sympatií k Sovětskému svazu jako osvoboditeli republiky. Zejména systémové změny v ekonomické a sociální sféře prohlašovali za úspěchy svého postupu a programu, který umně zakrývali národní rétorikou. Jednalo se o znárodnění velkých průmyslových podniků, energetiky a finančnictví, o poválečnou pozemkovou reformu, ve které sehrály v českých zemích téměř osudovou roli přiděly konfiskované půdy po odsunutých Němcích v pohraničí, a o řadu sociálních opatření přijatých zvláště ve prospěch ekonomicky slabších vrstev. Obnovené demokratické strany – českoslovenští národní socialisté, sociální demokraté, lidovci a slovenská Demokratická strana – vliv komunistům přiznávaly, samy také s poválečnými systémovými přeměnami souhlasily nebo jim nebránily. Omezení některých důležitých principů demokracie – zejména neexistence opozice a zákaz obnovy předválečných pravicových a občanských stran – byla demokratickými silami vnímána jako dočasná opatření. Také postup vůči německé menšině ve formě odsunu byl po válce považován všemi politickými silami za spravedlivé odčinění nacistického bezpráví a národní zrady. Období relativního konsenzu komunistů a demokratů však brzy skončilo. Rok 1947 přinesl zásadní proměny ve vztahu politických sil na vnitropolitické i na mezinárodní scéně.

Na podzim 1947 zahájili komunisté v Československu z podnětu sovětských míst přípravu k definitivnímu mocenskému nástupu. Jejich postup následně vyvolával řadu ostrých sporů a konfliktů mezi politickými stranami ve vládě, v parlamentě či v nových orgánech státní moci a správy – národních výborech. Spor o milionářskou dávku, provokace v podobě nedořešeného krabičkového atentátu na ministry Petra Zenkla, Prokopa Drtinu a Jana Masaryka, vykonstruované protistátní spiknutí na Slovensku, které mělo zlikvidovat Demokratickou stranu, nezákonné metody uplatňované komunisty v bezpečnostních složkách a ve Vojenském obranném zpravodajství, spory o novou ústavu či o pokračování ve znárodnění ad. vyvolávaly tak na přelomu let 1947–1948 otázku, zda je ještě vůbec další spolupráce politických stran možná.

Ze sporu ve vládě o nezákonných metodách a postupu bezpečnostních složek podléhajících ministerstvu vnitra řízenému komunisty vyšel nakonec na počátku února 1948 podnět, který ve svých důsledcích způsobil vládní krizi a znamenal definitivní rozchod mezi komunisty a demokraty. Jednalo se o výměnu několika obvodních velitelů Sboru národní bezpečnosti v Praze. Národně socialističtí ministři požadovali při jednání vlády 13. února 1948 odvolání příslušného rozkazu ministrem vnitra, což komunističtí členové vlády odmítli. Dvanáct ministrů Československé strany národně socialistické, Československé strany lidové a slovenské Demokratické strany poté podalo na schůzi vlády v pátek 20. února 1948 demisi.

Komunisté zareagovali velmi rychle. Vědomi si podpory sovětských míst – den před demisí přiletěl 19. února 1948 do Prahy náměstek ministra zahraničí SSSR V. Zorin se Stalinovým vzkazem, aby Gottwald neoddaloval rozhodující střetnutí o moc – přešli komunisté ještě 20. února do protiútoky a bezprostředně přijali řadu opatření. V sobotu 21. února 1948 Klement Gottwald ve svém projevu na pražském Staroměstském náměstí vyzval k utváření nechvalně

FOTO: ARCHIV VLASTIVĚDNÉHO MUZEA V ČESKÉ LIPĚ

známých akčních výborů Národní fronty, které začaly s prováděním prvních politických čistek. Pod zámkou zajištění a ochrany důležitých výrobních a veřejných objektů byly zformovány a vyzbrojeny Lidové milice jako nová ozbrojená nezákonná složka KSČ. Byla vyhlášena pohotovost bezpečnostních složek. Komunisté také zajistili, aby armáda stála mimo konflikt. Gottwald a jeho druzi začali vyvíjet několikadenní soustředěný nátlak na prezidenta E. Beneše, aby přijal demisi a jmenoval novou vládu.

Komunisté se rozhodli řešit vládní a politickou krizi v republice jinak než politickým jednáním, a to na ulici, kde byli neporazitelní. Přesně určili konečný cíl: ustavit rychle svoji absolutní moc, prostřednictvím akčních výborů Národní fronty provést čistku ve veřejném a politickém životě a vyřadit z něho své skutečné i potenciální odpůrce a stoupence demokracie. V ústavněprávní rovině komunisté vycházeli z toho, že vláda jako celek demisi nepodala a že bude doplněna o funkcionáře nekomunistických stran, které získali z různých důvodů na svoji stranu. Tím vyřadili s konečnou platností ze hry dosavadní reprezentaci demokratických stran. Bezohledný postup komunistů přiměl prezidenta Beneše k nelehkému a zároveň osudovému rozhodnutí, aby demisi ministrů přijal. Učinil tak i přes několikrát žádosti funkcionářů lidové a národně socialistické strany, kteří prezidenta ujišťovali podporou demokratických sil. Slib podpory se však ve dnech vládní

krize omezil pouze na dvě statečná vystoupení studentů. Ve dvou pochodech na Hrad, které se konaly 23. února a 25. února 1948, vyjádřili studenti otevřenou podporu prezidentu Benešovi.

Komunisté posunuli řešení politické krize v únoru 1948 do dvou rovin – jako nastolení vlastního mocenského monopolu a jako překonání vládní krize. Demokratičtí politici si tyto dvě roviny neuvědomovali, omezili se na řešení vládní krize, což se stále více stávalo druhořadou záležitostí. Ministři, kteří podali demisi, nepřipravili své strany a příznivce na mocenský zápas. Předpokládali, že řešení vládní krize převezme prezident, také proto vyzývali ke klidu a k očekávání prezidentova rozhodnutí. Vedení demokratických stran svým postupem způsobila, že komunistický státní převrat proběhl bez výrazného odporu a že politické řešení vládní krize se odehrálo mezi prezidentem a Gottwaldem.

Bez ohledu na způsob, jakým komunisté dosáhli absolutní moci, určuje charakter února 1948 jeho podstata a jeho výsledek: zničení demokratických principů a vznik předpokladů pro hrozivý vývoj, který měl pro československou společnost dlouhodobě tragické následky. Československo nastoupilo cestu ke komunistické totalitě a k přechodu do sovětského bloku. ■

JIŘÍ KOCIAN,

Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, v. v. i.

FOTO: DOROTHEA BYLICA, ARCHIV SSC

SPOJITÉ NÁDOBY

LETNÁ – KLEMENTINUM

Knihovna, blob, chobotnice – stavba, která „hýbe“ společností... Ale co Klementinum? Oáza vzdělanosti, jejíž genius loci ucítíte, kdykoli vstoupíte. Jako mávnutím kouzelného proutku se zbavíte turistického byznysu Královské cesty, nekličkujete mezi šapkami ušankami, matrijoškami, bambusovými flétnami a pašminou a námořníci černé pleti vás nezmou na projížďku po Vltavě. Necháme komerci vtrhnout i pod naši nejstarší astronomickou věž, budou sluneční hodiny odpočítávat pracovní dobu obchodníkům a turisty pozveme pod okna historických knihoven a studoven? Zapomeneme, že pevným základem budoucí prosperity je vzdělání, na něž máme být patřičně hrdí?

Na akademické půdě se v polovině ledna sešli čeští učenci a pedagogové k debatě o perspektivách Národní knihovny a Klementina, o nutnosti daleko širší úvahy o celém projektu. V Otevřeném dopisu předsedovi vlády České republiky, primátorovi hlavního města Prahy, ministrům kultury a školství signatáři vyzývají, aby se návrh nové budovy Národní knihovny řešil jako součást komplexního projektu, který lze ve zkratce znázornit jako trojúhelník, v jehož jednom vrcholu je Klementinum, ve druhém nová budova Národní knihovny a ve třetím Univerzita Karlova. Je zcela ne-

smyslné celou věc posuzovat jako konflikt mezi příznivci a odpůrci vybraného soutěžního návrhu, či dokonce jako konflikt mezi politickou mocí a obránci umělecké svobody architektů. Doc. Jiří Kotalík uvádí: „Historická budova Klementina je epicentrem vědy, vzdělanosti, sídlem akademického života, který neodmyslitelně do historického jádra Prahy patří. Nám jde o to vrátit se, popřemýšlet, zda Klementinum v okamžiku ztráty této základní funkce neztrácí jako jedinečný poklad svou náplň a své poselství. Chceme se vrátit ke Klementinu, prověřit, zda všechny ty velké

FOTO: PETR KRÁLÍK, ARCHIV AUTORA

FOTO: PETR KRÁLÍK, ARCHIV SSC

vize skutečně odpovídají reálným potřebám a možnostem, a pokusit se zabránit tomu, aby tento základní element – spojení vědy a výuky, univerzity, města, knihovny – nějakým způsobem přestal fungovat.“ Proto signatáři navrhuji ustavit přípravný sbor složený z odborných zástupců vlády, Prahy, Národní knihovny a Univerzity Karlovy, který by vycházel z faktu, že diskutované zadání novostavby Národní knihovny se nemůže řešit odtrženě od projektu rekonstrukce Národní kulturní památky Klementinum.

Bez velké nadsázky lze říci, že naše společnost je již devět měsíců rozpolcená v názoru na návrh nové budovy Národní knihovny. Jsme přesvědčeni, že to není pouze z důvodu estetického působení vybraného návrhu, ačkoliv jedině k tomu se mediální kampaň upíná, uvádí se v Otevřeném dopise.

Problém stavby nové budovy Národní knihovny je mnohem hlubší, než je pouze architektonická soutěž jako jeden z prvních nutných kroků. Soutěž měla proběhnout na základě široké odborné diskuse s tím, že nelze svěřit organizaci takto komplexního projektu pouze řediteli dnešní Národní knihovny. Vždyť jedna osoba nebo jedna instituce ani nemůže odborně a nestranně hájit natolik protichůdné zájmy jako např. pozice manažera lukrativních prostor na hlavní turistické trase, a zároveň zájmy sice nejdůležitějších, ale komerčně nezajímavých uživatelů Národní knihovny, tedy čtenářů.

Pokud výsledky soutěže odhalí konkrétní nedostatky místa či soutěžního zadání nebo pokud porota při hodnocení vážně pochybila, je třeba o tom diskutovat a chyby řešit. Přece nelze z obavy před mezinárodní blamáží prohlásit jakékoliv pochybnosti o výsledku mezinárodní soutěže architektů za nepřijatelné. Tím spíše, že Letná není anonymní louka a mezinárodní soutěž architektů není sportovní utkání.

V Evropě se tak závažných společenských úkolů, jako je stavba Národní knihovny, chápe ministerstvo, vláda či prezident republiky. Zastupuje totiž nejen konkrétní objekt, ale i stát, město a památkovou ochranu, a zde je navíc nutno vzít v úvahu i zájmy Univerzity Karlovy a dalších vysokých škol. Budovu Národní knihovny nelze pojímat odtrženě od projektu rekonstrukce či revitalizace Klementina a bez předchozího vyřešení statutu a systému univerzitních knihoven.

Velmi důležitým faktorem pro město je univerzitní a vědecký život a jím katalyzovaný život umělecký, jehož energie formuje duchovní a posléze i architektonickou tvář města. Skutečnost, že vysokoškolský živel stále sídlí v historickém jádru Prahy a není odsunut na periferii, je jednou ze záruk, že město lépe odolá neblahým důsledkům turistického průmyslu.

Univerzitní život odehrávající se v městském centru je důležitý pro uchování jeho historické integrity a autenticity oceňované i v důvodové zprávě zápisu Pražské památkové rezervace na listinu světového kulturního dědictví UNESCO.

Klementinum navštěvovaly generace studentů, tři sta let zde sídlila Univerzita Karlova se svou Univerzitní knihovnou, bez nadsázky se jedná o epicentrum české vzdělanosti. Stavební vývoj Klementina je živou učebnicí architektury, sochařství a malířství. Očekávaná rekonstrukce Klementina by neměla snížit nastavenou úroveň jeho umělecké kvality. I proto je potřeba, aby budoucí autor rekonstrukce vyšel z náročné a dobře organizované architektonické soutěže. Klementinum si zaslouží svého současného Kiliána Ignáce Dietzenhoffer, Carlo Luraga či Ladislava Machoně. Vždyť od stavby Národního divadla a Národního muzea v druhé polovině 19. století a Národního památníku na Vítkově na sklonku první republiky nebyla v Čechách postavena stavba obdobného významu.

Plné znění Otevřeného dopisu naleznete na <http://abicko.avcr.cz>.

HaM

„Akademický život do historického jádra Prahy neodmyslitelně patří,“ říká Jiří T. Kotalík.

V bývalé jezuitské koleji Klementinum sídlí dnešní Národní knihovna. Jako Bibliotheca nationalis ji založil v r. 1781 český kněz a knihovník K. R. Ungar. Národní a technickou knihovnu stavebně v l. 1924–1931 rozšířil architekt L. Machoň za spolupráce sochaře O. Gutfreunda (globus na protějším straně). Zdejší hvězdárna se stala v r. 1953 základem Astronomického ústavu ČSAV (snímek astronomické věže na str. 1).

CENTRUM BUNĚČNÉ TERAPIE A TKÁŇOVÝCH NÁHRAD

SPOLUPRÁCE PRACOVÍŠŤ UK, AV ČR A MZ

Centrum buněčné terapie a tkáňových náhrad UK (CBTTN) má za sebou sedm let své existence. První čtyři roky jako centrum základního výzkumu (typ A) a ve 2. etapě již jako centrum kladoucí důraz také na aplikace (typ B). Ve stávajícím centru proto 10 % prostředků poskytují spolupracující firmy. Nepochybně se ukázalo, že pro CBTTN je myšlenka zakládání center základního a aplikovaného výzkumu začátkem úspěšné mezioborové spolupráce vedoucí nejen k excelentním výsledkům základního výzkumu, ale i k výzkumu aplikovanému, jehož výsledkem jsou konkrétní inovační kroky, jako je např. vznik Inovačního biomedicínského centra ÚEM z projektu JPD2.

Finanční prostředky centrům poskytuje MŠMT a podporu UK, AV ČR a MZ ČR. Centrum má své sídlo v Ústavu neurověd 2. lékařské fakulty UK. Zakládajícími partnery jsou již zmíněný Ústav neurověd 2. lékařské fakulty UK, Ústav experimentální medicíny AV ČR (ÚEM), Ústav makromolekulární chemie AV ČR (ÚMCH), Ústav živočišné fyziologie a genetiky AV ČR (ÚŽFG) a Institut klinické a experimentální medicíny (IKEM). Ve druhé etapě přistoupil k Centru Ústav hematologie a krevní transfúze

(ÚHKT). V rámci UK však spolupracuje i s dalšími ústavu a klinikami (viz obr. 1).

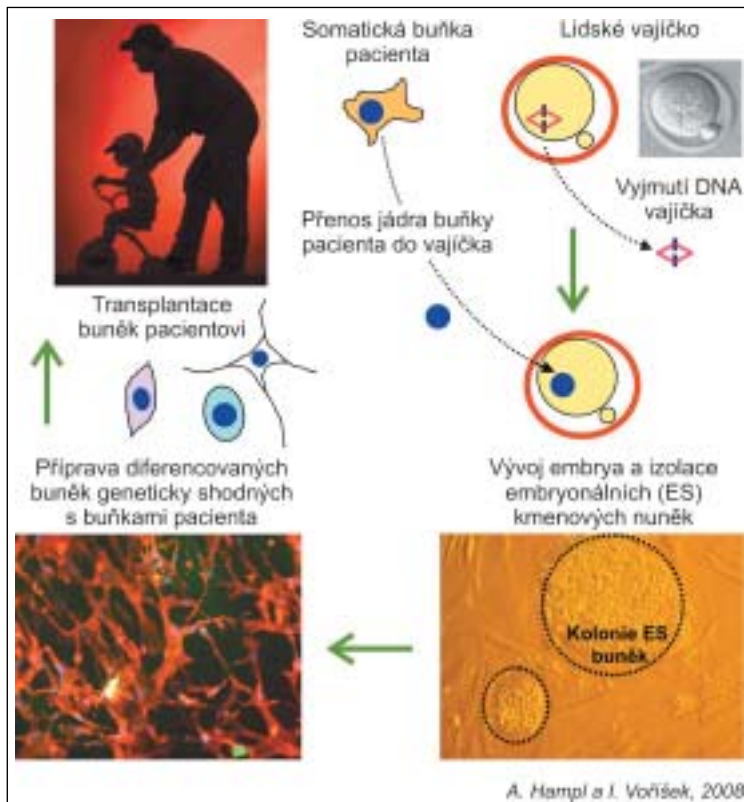
Mezi institucemi sdruženými v Centru existuje významná spolupráce. Vznikla řada společných publikací, nové společné granty, společné patenty a klinické zkoušky. V centru se každoročně mezioborově školí 25–30 doktorandů. Na základě výsledků je též partnerem mnoha projektů 6. RP EU i 7. RP EU (např. STEMS, RESCUE, Angiotargeting, DIMI, ESTOOLS). Tento stručný přehled

si neklade za cíl uvést výčet výsledků základního výzkumu, ale především upozornit na výsledky a projekty mezioborové spolupráce subjektů v CBTTN, na jejichž základě vznikla klinická zkouška nebo patentová přihláška. Výsledky výzkumu se mohou přímo uplatnit v regenerativní medicíně – novém lékařském oboru, který využívá tzv. moderní metody, mezi něž patří především kmenové buňky, tkáňové náhrady, molekulární a diagnostické zobrazovací metody, biomateriály a nanotechnologie. Tím se projekt CBTTN zařazuje do projektu Road Map EU – ESFRI Translační medicína.

Výjimečná vývojová kapacita embryonálních buněk, spolu s možností jejich dlouhodobého množení v podmínkách in vitro, řadí lidské embryonální buňky mezi nejnadějnější nástroje buněčné terapie, a jejich výzkum byl proto stanoven jako jedna z prioritních aktivit CBTTN. Díky mnohaletým zkušenostem s manipulací s embryonálními buňkami myšího původu se doc. P. Dvořákovi a doc. A. Hamplovi v CBTTN podařilo ustavit první linie lidských embryonálních buněk již na jaře r. 2003, díky čemuž se ČR stala jednou z prvních zemí na světě, kde se tento výzkum začal rozvíjet. Celkem se podařilo ustavit sedm nezávislých linií, které se v současnosti v rámci CBTTN využívají k mnoha pokusům s cílem přispět k biomedicínskému využití těchto buněk. Největší pozornost je věnována odhalování molekulárních faktorů zodpovědných za množení lidských embryonálních buněk v nediferencovaném stavu a společně se skupinou prof. E. Sykové indukci jejich vývoje do medicínsky atraktivních buněčných typů. Vzhledem k tomu, že jednou z klíčových otázek klinického použití lidských embryonálních buněk je otázka jejich bezpečnosti z hlediska možného nádorového růstu po implantaci, zabývají se vědci v CBTTN schopností lidských embryonálních buněk reagovat na poškození jejich genetické informace. Tři vybrané linie lidských embryonálních buněk ustavené v ČR jsou zařazeny do celosvětové srovnávací studie, které se vědci CBTTN aktivně účastní. Výsledkem její první dvouleté fáze je práce publikovaná v r. 2007 v časopise *Nature Biotechnology*, která zásadně přispívá k nalezení molekulárních a funkčních charakteristik embryonálních buněk. Pro pochopení molekulárních základů jejich diferenciace použili v ÚŽFG nejmodernější proteomovou analýzu. Tyto výsledky představují důležitý krok k identifikaci regulačních proteinů, které řídí diferenciaci nervových kmenových buněk. Dr. J. Fulka a Ing. I. Vacková se věnují studiu embryonálních buněk na zvířecích modelech. Cílem je ustavit linie, na kterých by bylo možné ověřit bezpečnost využití kmenových buněk v medicíně. Důraz kladou na terapeutické přenosy jader s cílem vytvořit kompatibilní buňky přímo pro pacienta (viz obr. 2). Zabývají se mezidruhovým přenosem jader, aby bylo možné eliminovat nedostatek humánních oocytů, případně vytvářet linie buněk s určitým defektem. V nedávno vyšlé práci publikované v časopise *Science* ukázali, že jádérko v embryích je čistě maternálního původu. Je-li jádérko z oocytu odstraněno, není ho možné nahradit jádérkem ze somatické buňky. Úloha vejce je tedy při reprodukčním i terapeutickém klonování mnohem větší, než se původně předpokládalo. Výsledky se významně uplatní při přenosu jader – terapeutickém klonování.

V ÚEM vzniklo Oddělení buněčné terapie a tkáňových náhrad, které rozvinulo modely onemocnění mozku a míchy. Výsledky pokusů na modelech ischemie mozku a poranění míchy prokázaly, že jak embryonální, tak dospělé kmenové buňky z kostní dřeně, tukové tkáně či pupečnickové krve migrují do místa léze. Buňky v lézi přežívají a buď se zde diferencují v neurony a gliové buňky, nebo uvolňují faktory, které zachrání neúplně poškozenou tkáň tím, že zabraňují buněčné smrti, uvolňují růstové faktory a cytokiny, jež podporují regeneraci, vedou ke zmenšení léze a k funkčnímu zlepšení. U míšního poranění pak bude nutné pro eventuální

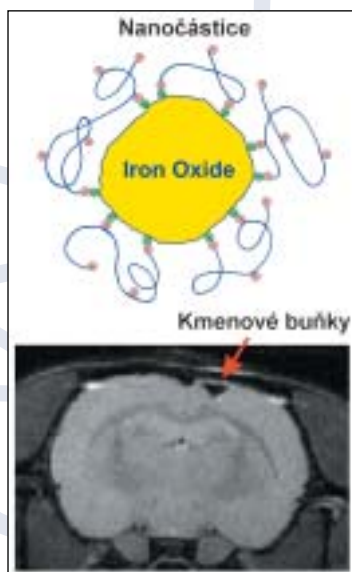

A. Hampl a J. Voříšek, 2008

léčbu využít přemostění defektu, např. pomocí hydrogelů nebo nanovláken osázených vhodnými kmenovými buňkami. Počítá se také s využitím různých typů kmenových buněk, embryonálních i z dospělých tkání, např. z kostní dřeně, tukové tkáně, vlasového folikulu, čichového epitelu a dalších látek, jako jsou enzymy, inhibitory antiregeneračních faktorů a receptorů. Zvířecí model balónkové kompresní léze vyvinutý v ÚEM nyní využívá celé konsorcium v projektu 6. RP EU řešící léčbu míšního poranění pomocí kmenových buněk (RESCUE). Ukázalo se, že kmenové buňky z kostní dřeně nebo z tukové tkáně i po intravenózní aplikaci osídí místo léze, nevytvářejí nádory a za několik týdnů se zmenší léze a zlepší motorické i senzitivní funkce. Využívají se také náročné elektrofyziologické metody ke snímání membránových proudů a ke studiu receptorů implantovaných kmenových buněk.

Spolupráce ÚEM, Oddělení magnetické rezonance IKEM a ÚMCH nejen prokazuje, ale podstatným způsobem inovuje možnost sledovat osud implantovaných buněk v živém organismu po jejich označení superparamagnetickými nanočásticemi železa. Pomocí magnetické rezonance tak lze kontrolovat jejich diferenciaci, migraci a osud i v delším časovém horizontu. Úspěšně byly označeny a sledovány kmenové buňky kostní dřeně i embryonální buňky po implantaci do organismu u modelů míšního poranění, iktu, transplantace Langerhansových ostrůvků u diabetu, dále hepatocyty a chondrocyty. Podařilo se vyvinout novou metodu pro přípravu nanočástic oxidu železa s modifikovaným povrchem a dlouhodobou koloidní stabilitou (viz obr. 3). Povrch nanočástic je z povlaků na bázi cukrů, polyaminokyselin, popř. jiných polymerů, které umožňují označit kmenové buňky podstatně účinněji než pomocí komerčně používaných částic. Postup modifikace povrchu nanočástic byl patentován (PCT/CZ2007/000012: Horák D., Syková E., Babič M., Jendelová P., Hájek M.).

Výzkum v Anatomickém ústavu 1. lékařské fakulty UK ukázal, že vlasový folikul, který je tvořen především buňkami epidermis, jež zajišťují růst a obnovu vlasu, obsahuje také buňky pocházející z neurální lišty. V časných stádiích vývoje migrují buňky neurální lišty do periferie, kde se postupně diferencují. Zjistilo se, že část buněk neurální lišty, které osídily vlasové folikuly, zůstává v nedife-

rencovaném stavu i v dospělosti. Ve tkáňové kultuře jsou schopné sebeobnovy a mohou se diferencovat do těch typů buněk, které za vývoje z neurální lišty pocházejí. Mají tedy vlastnosti dospělých kmenových buněk. Tyto studie vyústily v patentovou přihlášku podanou v prosinci 2006 společně se spolupracujícím pracovištěm (Dept. of Cell Biology, Neurobiology and Anatomy, Medical College of Wisconsin: *Method of isolating epidermal neural crest cells*, US patent 2006

0281177). Kmenové buňky izolované z vlasových folikulů myši byly transplantovány do mechanicky poškozené míchy dospělých myši stejného kmene. Přežily v místě léze, vytvořily nádory a diferencovaly se z nich GABA-ergní neurony a oligodendroglie. Různé typy embryonálních i dospělých buněk se tedy mohou uplatnit při náhradě lokálních neuronů, astrocytů a při remyelinizaci axonů poraněné míchy. Na základě výsledků na laboratorních potkanech v ÚEM a miniaturních prasatech v ÚZFG byla v Motole připravena jednoduchá klinická studie u pacientů s transversální míšní lézí, kde se zatím testovaly pouze nekultivované autologní buňky kostní dřeně bez nosiče a dalších faktorů. Výsledky získané ve spolupráci týmu prof. E. Sykové a dr. P. Kobylky z ÚHKT, s doc. M. Bojarem a s pracovníky několika klinik ve FN Motol, byly publikovány v časopise *Cell transplantation* (2006). Studie prokázala bezpečnost této terapie, kdy a jakou cestou lze buňky využít, a je proto slibným začátkem pro další klinickou studii.

Syntetické hydrogely se v oblasti biomateriálů uplatňují téměř půlstoletí. Díky dlouhodobému ověření jejich kompatibility s živým organismem (kontaktní a nitrooční čočky aj.) se stávají i v dnešním vývoji a výzkumu materiály první volby pro nové aplikace. Přitom lze výběrem jejich vhodné chemické a fyzikální struktury relativně snadno nastavit potřebné výsledné vlastnosti, ať už botnací, mechanické, transportní nebo optické. V kontextu rozvoje biomateriálů a nanotechnologií se v ÚMCH studovala poměrně široká škála hydrogelových materiálů pro hojení ran, léčbu popálenin a rozsáhlých kožních defektů. V CBTTN hrají hydrogely a další polymery svým způsobem jedinečnou roli, protože většina následných kroků spojených s aplikací různých typů kultivovaných buněk se realizuje jejich prostřednictvím. Kolegové z ÚMCH připravují jako kultivační podložky porézní materiály s nastavitelnou hydrofilitou, velikostí pórů a možností inkorporace záporných nebo kladných nábojů do struktury polymeru. Připravili hydrolyticky degradovatelné polymery s nastavitelnou dobou rozpadu. Kromě porézních struktur se v poslední době vědci v rámci CBTTN zabývají i využitím nanovláknenných struktur pro přípravu tkáňových konstruktů vzniklých prorůstáním buněk nanovláknennou maticí. V ÚMCH se připravují vhodné polymerní roztoky, které je možné ve spolupráci s kolegy z TU Liberec a s firmou Elmarco zvláknit technologií elektrospinningu (přístrojem Nanospider™) na nanovláknna s vhodnými vlastnostmi. Charakterizaci připravených hydrogelových a nanovláknenných vzorků a testování jejich biomedicínálních vlastností provádí tým

prof. E. Sykové. Vzhledem k získaným výsledkům byla začátkem roku 2007 podána přihláška vynálezu (PV2007-54: Lesný P., Syková E., Michálek J., Přádny M., Jirsák O., Martinová L.: *Biomateriál na bázi nanovláknenných vrstev a způsob jeho přípravy*). V ÚMCH se rovněž podařilo vyvinout unikátní technologii nanášení monomolekulárních vrstev bílkovin, kterou je možné zavést i do porézních struktur tak, že jsou pokryty pouze přepážky mezi póry bez zanesení vlastních pórů. To umožní lepší růst kmenových buněk na těchto materiálech pro implantace 3D struktur.

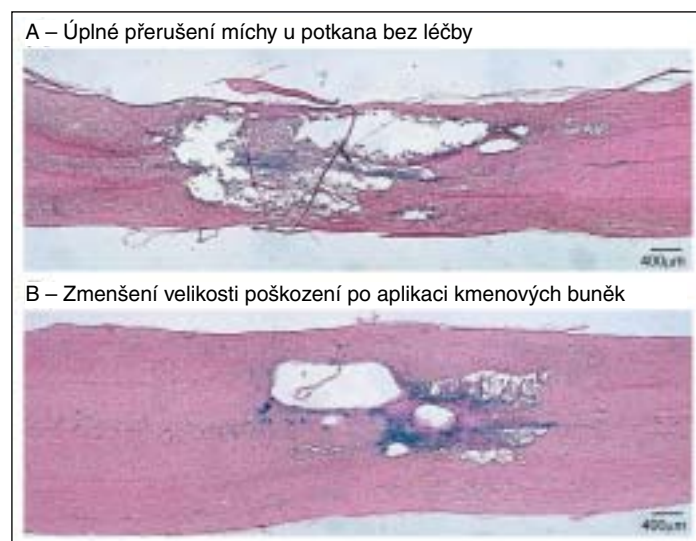
Pracovníci v Centru se též dlouhodobě věnují výzkumu náhrady kožních defektů traumatického původu (popáleniny, omrzliny) či vzniklých metabolicky (běrcový vřed, proleženina, diabetická noha). Jedním z možných způsobů jejich terapie je aplikace kultivovaných kožních buněk do místa defektu, ale dnes rutinně používaný způsob (souvislý porost na textilní podložce) je metodicky složitý a poskytuje velmi nestandardní výsledky. Skupina prof. K. Smetany proto připravila nový způsob transplantace kultivovaných kožních buněk-keratinocytů na polymerních nosičích ve spolupráci s ÚMCH. Tato léčba však není vhodná pro léčbu diabetické nohy, a proto vědci z ÚEM společně s diabetology a hematology z IKEM připravují další klinickou zkoušku využívající kmenové buňky kostní dřeně pro krytí a hojení kožních defektů u diabetické nohy.

Diabetes mellitus je onemocnění, které je provázáno závažnými pozdními komplikacemi a dosavadní způsoby léčby jim nedokážou předejít. Již v dnešní době je možné nahradit chybějící inzulínovou sekreci transplantací Langerhansových ostrůvků, jež jsou izolovány ze slinivky břišní zemřelého člověka. Ve spolupráci s CBTTN se v IKEM tento způsob léčby provádí od roku 2005, zatím u pacientů se zvláště obtížným průběhem diabetu 1. typu s nebezpečnými poklesy hladin krevního cukru při inzulínové léčbě. Nevýhodami této metody jsou jak nutnost trvale podávat imunosupresivní léčbu, tak zejména nedostatek vhodných orgánů od zemřelých dárců. Nadějně se ale zdají postupy založené na přípravě inzulín produkujících linií odvozených z lidských kmenových buněk nebo přímo z buněk Langerhansových ostrůvků. V CBTTN proto doc. F. Saudek studuje možnost množení a diferenciaci kmenových buněk. Nově vznikající buňky jsou v laboratorních podmínkách schopné tvořit mikroorgány připomínající Langerhansovy ostrůvky, které vytvářejí inzulín.

Využití kmenových buněk a tkáňových náhrad v regenerativní medicíně lze v příštích letech důvodně předpokládat. Výzkum v CBTTN je proto nejen důležitou součástí základního i aplikovaného výzkumu, ale také předpokladem pro zavedení tzv. moderních metod do české klinické praxe.

EVA SYKOVÁ,

vedoucí Centra buněčné terapie a tkáňových náhrad

BIOCEV: MODERNÍ CENTRUM PRO VĚDCE

FOTO: ARCHIV UK

„Ve Vestci by mohlo vzniknout něco, čemu by se dalo říkat středoevropský biotechnologický park,“ informoval novináře předseda Akademie věd ČR prof. Václav Pačes u příležitosti slavnostního podpisu Zakladatelské smlouvy o sdružení pěti ústavů Akademie věd ČR a Univerzity Karlovy za účelem výstavby Biotechnologického a biomedicínského centra (BIOCEV). Smlouva, kterou 20. listopadu 2007 ve Vlasteneckém sále Karolina podepsalo pět ředitelů ústavů Akademie věd s rektorem UK, iniciuje výstavbu centra pro výzkum a aplikaci moderních metod molekulární biologie v medicíně a průmyslu.

BIOCEV usnadní přenášení vědeckých poznatků do praxe a umožní spojit síly též pro doktorandské studium. „Tato výchovná činnost je velmi důležitá,“ zdůraznil prof. Václav Pačes. Centrum by mělo být vybudováno z velké části s využitím fondů EU (OP VaVpl) a poskytnout prostor pro rozvoj biotechnologických firem. V první fázi se počítá s investicí okolo tří miliard korun, následně by se do projektu zapojovaly firmy, které by převzaly část financování jeho dalšího rozvoje. Proponované centrum umožní fakultám UK získávat atraktivní prostory pro výzkumníky, kteří uskutečňují biologický a biomedicínský výzkum na excelentní úrovni, a současně pomůže Univerzitě Karlově přitáhnout vědecké osobnosti, zejména kvalifikované mladé vědecké pracovníky (tzv. postdoky). Výzkum v nových laboratořích by byl samozřejmě spojen s výukou v rámci magisterských a již zmíněných doktorských diplomních projektů. Ve středočeském Vestci již několik biotechnologických firem sídlí a dobré dopravní spojení umožní využít pro BIOCEV i odborníky z Prahy. Díky součinnosti UK, nově vznikajícího Biotechnologického ústavu AV ČR, v. v. i., a dalších ústavů AV ČR vzniká ojedinělé partnerství charakteristické propojením výuky, základního výzkumu a podpory inovací. *Research triangle* je základní předpoklad pro vznik centra excelence, které by uvádělo kompetitivní základní výzkum do praxe. Pozemky, na nichž by mělo být společné centrum vybudováno, je připravena poskytnout Akademie věd ČR.

Zakládajícími členy sdružení jsou následující veřejné výzkumné instituce AV ČR: Fyziologický ústav, Mikrobiologický ústav, Ústav experimentální medicíny, Ústav makromolekulární chemie, Ústav molekulární genetiky a Univerzita Karlova v Praze – její fakulty přírodovědecká a 1. lékařská. Spoluúčast Univerzity Karlovy souvisí především s jejím výhledovým záměrem a je jedním z dalších kroků k naplňování představy UK jako „*research university*“. „Jsem hluboce přesvědčen, že pro naši zemi je kriticky důležité mít alespoň jednu univerzitu světové ligy,“ sdělil novinářům prof. Václav Hampl, rektor UK.

„Považuji za státnickou povinnost vytvořit vám co nejlepší předpoklady, abyste mohli plně uplatnit svou invenci,“ zdůraznil před shromážděnými vědci předseda vlády ČR Mirek Topolánek. Vyslovil se též pro rychlou reformu výzkumných institucí a vysokých škol, jež je předpokladem k posílení spolupráce se soukromým sektorem a jejich manažerských aktivit při vzniku nových projektů.

Při uskutečnění projektu lze počítat, že se BIOCEV stane součástí systému výzkumných infrastruktur jak v ČR, tak i v rámci EU. Spoluúčast na jejich koncipování a využití zařízení bude znamenat lepší příležitosti pro jednotlivá výzkumná pracoviště UK. Spolupráce v rámci z. s. p. o. BIOCEV též umožní UK a jejím partnerům odstraňovat problémy s implementací poznatků ze sféry základního výzkumu do oblastí výzkumu aplikačního. ■

LUDEK SVOBODA

STŘEDOEVROPSKÁ SYNCHROTRONOVÁ LABORATOŘ – CESLAB

Za vznikem projektu, který lze označit za jeden z nejnáročnějších a nejdůležitějších infrastrukturních počinů české vědy a výzkumu, stojí společná iniciativa několika ústavů Akademie věd. Jedná se o výstavbu Středoevropské synchrotronové laboratoře – Central European Synchrotron Laboratory (CESLAB).

Elektronový synchrotron je urychlovačem částic, v němž intenzivní proud elektronů obíhá v tzv. akumulacním prstenci. Při změně směru pohybu vyzařuje světlo charakteristické určitými specifickými vlastnostmi, které lze využít k řadě experimentů, např. v oblasti strukturní biologie a chemie, materiálových věd, nanotechnologií, medicíny, výzkumu životního prostředí, mikroelektroniky a mikrostrojírenství. Tak synchrotron nachází využití nejen v základním výzkumu, ale i v oblasti aplikací. Jelikož o technických aspektech projektu informuje podrobněji navazující text, dovoluji si čtenáře seznámit především se socioekonomickými aspekty projektu.

Evropská synchrotronová zařízení dlouhodobě bojují se značným převisem poptávky nad nabídkou experimentálního času a součástí tohoto trendu jsou i čeští vědci, jak potvrzují statistiky z evropských synchrotronových laboratoří i průzkum mezi českou výzkumnou komunitou. Poptávka bude tak již v první fázi existence CESLAB dostatečná a bude mít do budoucna rostoucí tendenci. Zájem vědců, ale také politiků potvrdila i loňská listopadová konference věnovaná diskusi a kritice projektového záměru a iniciovaná zástupci Evropské komise, jmenovitě vedením DG Research. Na základě jejich doporučení koordinujeme svou činnost s polskými vědci, kteří připravují vlastní projekt synchrotronové

laboratoře; společným cílem je zajistit komplementaritu obou infrastruktur. Tím ale spolupráce se zahraničními partnery nekončí; návrh zařízení vzniká v úzké spolupráci s konsorciem CELLS, které poblíž Barcelony buduje synchrotron ALBA; díky jejich zkušenostem můžeme prostřednictvím získaných rad a sdíleného know-how výrazně urychlit (a zlevnit) realizaci našeho záměru. CESLAB je také předmětem jednání v rámci Evropského strategického fóra pro výzkumné infrastruktury (ESFRI), které bude aktualizovat plán výstavby evropských infrastruktur a kde se zvažuje myšlenka koordinovat výstavbu synchrotronů ve střední a východní Evropě. Ředitel DG Research, pan Robert Jan Smits, opakovaně našemu projektu vyjádřil jednoznačnou podporu. Učinil tak jistě i s ohledem na fakt, že CESLAB je v podstatě ideálním příkladem naplňování Lisabonské strategie, resp. agendy Evropského výzkumného prostoru (ERA).

Jakkoli vítáme podporu synchrotronové komunity, klíčovým faktorem pro realizaci projektu zůstává především vývoj na MŠMT, potažmo rozhodnutí ministerských úředníků v otázce Operačního programu Výzkum a vývoj pro inovace, jenž by měl být hlavním nástrojem financování výstavby CESLAB. V tomto ohledu doufáme, že při výběru projektů budou zohledněna především obsahová a ekonomická kritéria; vedle zmíněných vynikajících vědecko-výzkumných parametrů CESLAB vykazuje velmi příznivé hodnoty u takových ukazatelů, jako jsou příjmy z komerčního využití nebo poměr provozních nákladů k nákladům investičním; ty lze ve srovnání s jinými typy projektů označit – na základě zkušeností ze zahraničí – za nízké. Nadto slibuje „přitáhnout“ zájem řady zahraničních vědců, kteří rádi využijí možnosti pracovat na špičkovém zařízení světové úrovně; doufáme, že oslovíme i mnohé z těch českých vědců, kteří v minulosti odešli za prací do zahraničí. Socioekonomický dopad realizace je však pochopitelně širší, což si uvědomují i mnozí z partnerů z řad veřejné správy; mimořádně vstřícnou odezvu nachází projekt například u brněnského magistrátu zastoupeného primátorem panem Romanem Onderkou, podporu projektu však vyjadřují i mnozí další.

Ředitel
DG Research
Robert Jan Smits

FOTO: LUDĚK SVOBODA, ARCHIV SSC

V současné době – tj. na počátku ledna 2008 – tvoří jádro přípravného „týmu“ zástupci čtyř ústavů AV ČR – Biofyzikálního, Ústavu fyziky materiálů, analytické chemie a přístrojové techniky. Na práci jednotlivých skupin se však podílí řada kapacit z dalších ústavů AV ČR (např. Fyzikálního) a univerzit a vysokých škol z celé ČR. Naším cílem při-

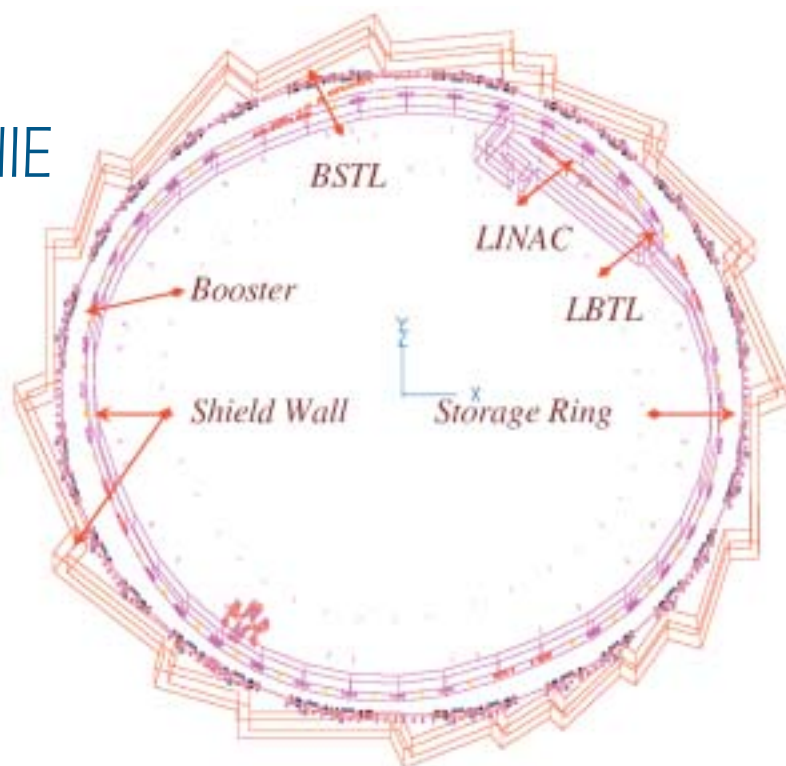
tom je, aby se jejich počet do budoucna dále rozrůstal a aby projekt přinesl co nejvíce celé české vědě a výzkumu. Další informace o zařízení jsou k dispozici na www.synchrotron.cz a www.ceslab.eu. ■

STANISLAV KOZUBEK,
Biofyzikální ústav AV ČR, v. v. i.

URÝCHLOVAČ A EXPERIMENTÁLNÍ LINIE PRO CESLAB

Synchrotronové zařízení se principiálně skládá z urychlovače s akumulacním prstencem a z portfolia experimentálních laboratoří. CESLAB bude synchrotronem třetí generace s energií elektronů 3 GeV; tato energie je nejvhodnějším kompromisem mezi cenou a výkonem synchrotronu generujícího záření od infračerveného až do tvrdé rentgenové oblasti. Projektovaná technologie pro urychlovač CESLAB bude navazovat na projekt španělského synchrotronu ALBA, který je nejnovějším synchrotronem této kategorie ve výstavbě v Evropě. Součástí urychlovače je akumulacní prstenec s obvodem 270 m, ve kterém obíhají elektrony. Doba života elektronů v prstenci závisí především na kvalitě vakua v prstenci a na vložených ohybových zařízeních. Aby byl zajištěn stálý proud v prstenci, a tedy i intenzita záření pro experimentální laboratoře, bude využito kontinuálního doplňování svazku, kdy v krátkých intervalech bude malé množství elektronů vstříknuto do prstence tak, aby v něm proud zůstal konstantní.

Srdcem výzkumu jsou experimentální laboratoře či linie (beamlines), které využívají interakci synchrotronového záření se studovanou látkou. Synchrotronové záření vzniká při ohybu elektronů v akumulacním prstenci, k čemuž v synchrotronech třetí generace slouží ohybové magnety, undulátory a wiggler; každé toto zařízení produkuje záření s jiným spektrem a intenzitou. Experimentální linie sestává z optické kabiny, v níž je záření monochromatizováno, z kabiny, v níž se provádí experiment, a z řídicí místnosti, v níž uživatelé dálkově ovládají vše od pohybu motorků, řízení experimentálního

uspořádání až po sběr dat. Typická délka jedné linie je 40 metrů. Linie pro experimenty vyžadující velký průřez svazku nebo koherentní záření odsunují kabínu od akumulacního prstence co nejdále – pro CESLAB se uvažuje o délce kolem 100 m.

Podle nynějšího projektu by mohlo být v zařízení typu CESLAB místo až pro 33 linií. V současnosti se uvažuje o zhruba 15, přičemž v první fázi výstavby synchrotronu se počítá s instalací asi 10 linií. Laboratoře jsou vybaveny specifickým zařízením pro určitý typ experimentů odpovídající metodám v různých vědních oblastech: biologie a medicína, chemie, fyzika, materiálové vědy, mikro- a nanotechnologie, vědy o zemi, studie kulturního dědictví a další.

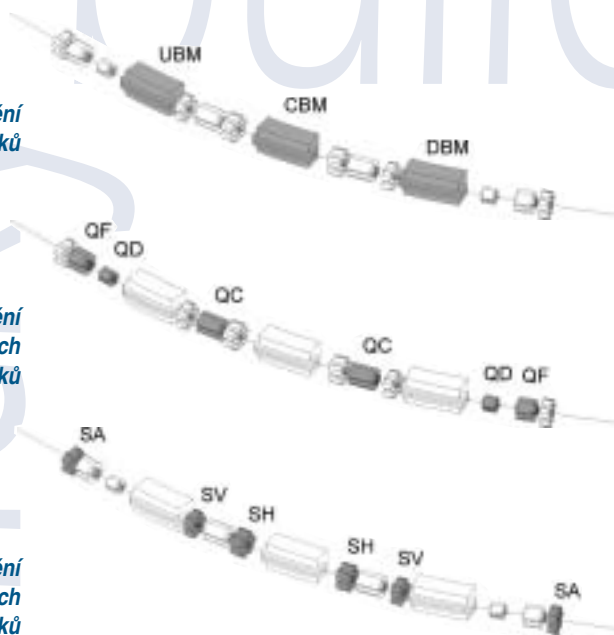
Podívejme se nyní ve stručnosti na metody experimentálních linií navržených pro CESLAB. *Makromolekulární krystalografie* je metoda pro určování

Schéma hlavních prvků synchrotronového zařízení, které se skládá z urychlovače (Linac a Booster) s akumulacním prstencem (Storage Ring).

Umístění
dipólových prvků

Umístění
kvadrupólových
prvků

Umístění
sextupólových
prvků

struktury molekul z difrakčních záznamů. Intenzivní rtg záření o vlnové délce kolem 1 Å je nezbytné pro přesné určení struktur zejména velkých molekul, jakými jsou např. proteiny či viry. Synchrotronové laboratoře umožňují rychlé měření velkého množství standardních krystalů a též využití anomální difrakce pro ab-initio určování struktury komplikovaných molekulárních komplexů, pro přesné určení polohy atomů nebo pro experimenty s časovým rozlišením. *Prozařovací mikroskopické metody* pro měkké rtg záření v oblasti vodního okna slouží k zobrazování biologických vzorků či málo kontrastních materiálů pomocí zobrazení fáze. V oblasti tvrdého rtg záření se metody mikrotomografie a fázového kontrastu široce využívají pro zobrazení vnitřní struktury součástek či materiálů s vnitřní strukturou. *Prášková difrakce* slouží k určení struktury práškových materiálů (organických i anorganických) či mikrokrystalitů a změny struktury

v závislosti na experimentálních podmínkách v širokém rozsahu teplot či tlaků. *Rtg difrakce* v malých i velkých úhlech se na synchrotronu široce využívá zejména s ohledem na vysokou intenzitu nutnou pro studium nízkodimenzionálních objektů (nanostruktury), pro laditelnost ve vlnové délce a v poslední době též pro variabilitu ve velikosti stopy dopadajícího záření. *Spektroskopie* bude moci být využívána v celé šíři metod, jako jsou absorpční či magnetická spektroskopie, synchrotronová Mössbauerovská spektroskopie, fotoemise. *Infračervené metody* pro mikroskopii, elipsometrii a spektroskopii prováděné na synchrotronu se odlišují od laboratorních zdrojů zejména vzhledem k vysoké intenzitě a celé šířce IČ spektra. Mohou studovat vodivé i polovodivé materiály, organické a biologické látky či piezo- a ferroelektriku. *Chemické reakce v plynné fázi* (slouží ke studiu reakčních mechanismů, klastrů, enzymů, aj. v (bio)organické i analytické chemii) mohou být zkoumány pomocí fotoionizace fotony z VUV spektra a následnou hmotnostní spektroskopií kombinovanou s fluorescenční spektroskopií. V návrhu pro CESLAB je též univerzální *optická linie*, která bude sloužit k testování nových zařízení, instrumentů či metrologii optických komponent a bude ji možné též využít pro širokou škálu netypických a nových experimentů; zároveň bude použitelná i jako zkušební či učební linie pro výuku studentů. ■

PETR MIKULÍK,
Přírodovědecká fakulta Masarykovy univerzity
v Brně

ÚOCHB AV ČR

Ústav organické chemie a biochemie AV ČR, v. v. i.

si Vás dovoluje pozvat na přednášky
z Cyklu zvaných přednášek na ÚOCHB/The IOCB Invited Lecture Series

27. března 2008 **Mimicking the Structure and Function of DNA**, prof. Eric T. Kool
Department of Chemistry, Stanford University, Stanford, California, USA

13. května 2008 **Cascade Reactions for Alkaloid Synthesis**, prof. Albert Padwa
Department of Chemistry, Emory University, Atlanta, Georgia, USA

Přednášky se konají od 10:00 hod. v přednáškovém sále
Ústavu organické chemie a biochemie AV ČR, v. v. i., Flemingovo náměstí 2, Praha 6.

Bližší informace: RNDr. Irena G. Stará, ÚOCHB AV ČR, tel. 220 183 315,
e-mail: stara@uochb.cas.cz; www.uochb.cas.cz

KRYŠTOF HARANT

– SKUTEČNOST A MÝTY

Dne 26. listopadu 1607 dedikoval Kryštof Harant svůj cestopis *Putování do Svaté země císaři Rudolfo II. K témuž dni, po 400 létech, uspořádala Nadace pro dějiny kultury ve střední Evropě ve spolupráci s Archivem hl. m. Prahy a s Galeríí hl. m. Prahy v prostorách Clam-Gallasova paláce multioborovou vědeckou konferenci pod názvem Kryštof Harant – skutečnost a mýty.*

jež měly zásadní vliv na formování Harantovy osobnosti. Dopolední referáty přinesly navíc řadu nových myšlenek; Jan Baťa prezentoval nové názory o vlivu hudebního myšlení císařského kapelníka Philippa de Monte na Harantovu kompoziční činnost, ke kterým dospěl komparací vybraných rytmických modelů z Harantovy mše *Super Dolorosi martir* s mešní produkcí Philippa de Monte; Josef Šebesta dále naznačil vliv nového hudebně-vyjadřovacího stylu *seconda pratica* (1605) na tvorbu Harantova moteta *Qui confidunt in Domino* a posunul jeho vznik k roku 1607.

Konferenční jednání vygradovalo odpolední generální diskusí, ve které se účastníkům dařilo odkrývat jednotlivé nánosy mýtů, jež v době jejich vzniku sloužily více politickým než vědeckým cílům. Neopomenutelná byla také odmítavá reakce některých účastníků konference (Koldinská, Horyna) na teorii vzniku Harantova moteta *Qui confidunt in Domino* (Šebesta).

Největší zájem diskutujících si vyžádaly okolnosti vzniku Harantova „druhého života“ (Rak, Koldinská, Pánek) a cestovatelské touhy intelektuálů raného novověku, které Jaroslav Pánek charakterizoval slovy: „Skuteční i pomyslní cestovatelé z českých zemí se ocitli ve zdánlivě nedotčeném prostoru mezi apokalyptickou hrozbou z Východu a otvíráním nových horizontů na Západě. Hledali orientační body, jakými se stávaly Svatá země spjatá s ideou křesťanského rytířství na jedné straně a Nový svět spojený s novou vlnou christianizace na straně druhé. V době Kryštofa Haranta se mezi realitou a mýtem rodilo pojetí světa jako jednoho vnitřně propojeného celku a zároveň narůstala obava z důsledků jeho civilizačního rozpolcení.“ ■

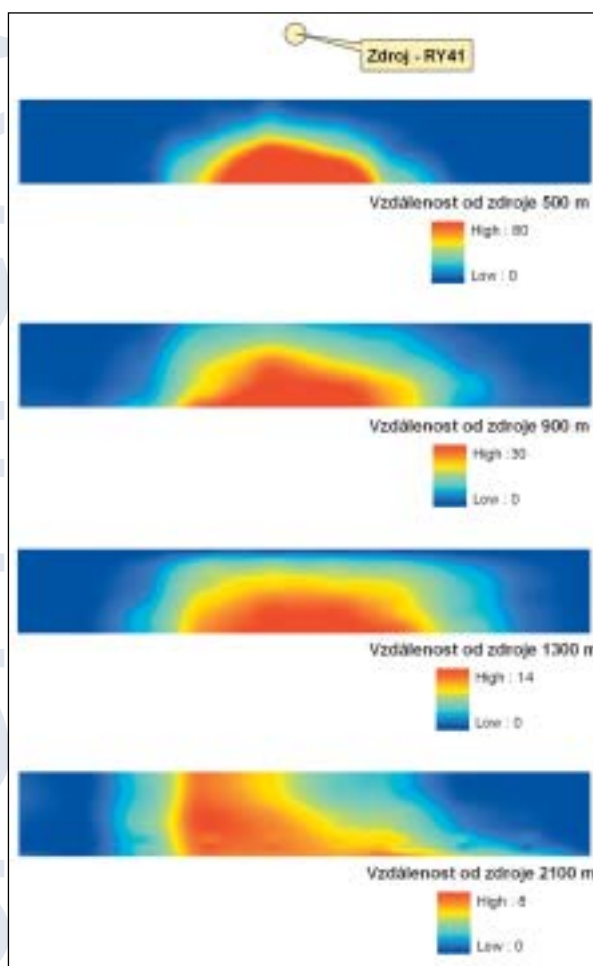
JOSEF ŠEBESTA,
Ústav hudební vědy Filozofické fakulty
Masarykovy univerzity v Brně

„Česká veřejnost vnímá existenci Kryštofa Haranta především z pozice propagandistických legend o jeho protihabsburském boji, o ‚vlastenecké‘ smrti popravčím mečem Jana Mydláře; v Harantově životě a skutcích se – s jistou dávkou vzájemných rozporů – vyzná jen malá skupinka historiků různých odvětví, například z historiografie obecné, hudební, vojenské, literární, výtvarné, sociální, teologické. Tento výčet neuvádím náhodně! Ve všech uvedených oborech totiž Kryštof Harant vynikal nad běžný průměr a dešifrovat takto mnohostranně se vyjadřující historickou osobnost předpokládá složitý multioborový výkon, jehož se dnes v prostředí separovaných a spolu nekomunikujících historických ústavů prostě nemůžeme nadíti.“ (Šebesta, J.: *Kryštof Harant a hudba*; in: Christophorus Harant de Polzicz: *Qui confidunt in Domino*, Nadace pro dějiny kultury ve střední Evropě, Praha 2007, str. 5.)

V rámci dopoledního jednání svá badatelská témata prezentovali: Jaroslava Hausenblasová – *Kariéra českého šlechtice na dvoře Rudolfa II.*; Jaroslav Pánek – *Cestování a cestovatelé v období renesance*; Alena Volrábová – *Putující umělci: Václav Hollar a jiní*; Josef Šebesta – *O jedné mystifikaci Kryštofa Haranta*; Jiří Kroupa – *Kryštof Harant a humanistická literatura*; Jan Baťa – *Kryštof Harant: Missa Quinis Vocibus super Dolorosi martir, poznámky ke kompoziční problematice*; Jiří Rak – *Kryštof Harant – jeden ze staroměstských mučedníků?* a Marie Koldinská – *Druhý život Kryštofa Haranta*.

Předložené poznatky byly mimořádně zajímavé a odhalovaly politické, náboženské a kulturní vlivy,

WÝSLEDKY BĀDÁNÍ V PRAXI

Rozložení koncentrací ve vertikálních rovinách kolmých na proudění ve vzdálenosti 500 m, 900 m, 1300 m a 2100 m od zdroje

Oblast prevence závažných havárií je poměrně novou vědeckou disciplínou. V České republice byl zaznamenán zvýšený zájem o tuto problematiku teprve v několika posledních letech, a to v souvislosti se schválením zákona č. 353/1999 Sb., o prevenci závažných havárií. Zmíněný zákon je implementací evropské direktivy známé jako SEVESO II.; průmyslovým podnikům nakládajícím s nebezpečnými látkami ukládá provedení analýzy rizik z hlediska dopadu na člověka, životní prostředí a majetek. Prevence závažných havárií představuje rovněž významnou součást plánování pro management státní správy a samosprávy.

Výskyt závažných havárií přitom ovšem nelze zcela vyloučit, což dokazují např. havárie, které se staly v Evropě (Baia Mare, Enschede a Toulouse) a také v České republice (chemické podniky Spolana, Spolchemie, BorsodChem). Zvýšený zájem o předmětnou oblast souvisí rovněž s rostoucím nebezpečím teroristických útoků. Jedním z takto rizikových regionů je okolí chemických závodů. Názorným příkladem v Pardubickém kraji je společnost Synthe-

Jedním z primárních cílů vytyčených v Rámcové smlouvě o spolupráci mezi Pardubickým krajem a Akademií věd ČR se stalo studium scénářů šíření nebezpečných látek, které jsou emitovány do ovzduší během havárií v pardubickém regionu. Zcela ojedinělý dokument, jenž signifikuje úzkou spolupráci Akademie věd s jedním z krajů České republiky, tak přinesl podle očekávání nové možnosti uplatnění výsledků bádání jednotlivých pracovišť Akademie v praxi.

sia, a. s., se sídlem v Semtíně. Scénář šíření nebezpečných látek, které by v případě havárie emitovaly do ovzduší, začali společně řešit pracovníci Ústavu termomechaniky AV ČR, v. v. i., a Ústavu pro hydrodynamiku AV ČR, v. v. i. V prvním období šlo konkrétně o havárii cisterny s chlórem v areálu Synthesie v Semtíně. Pro rozhodování krajského úřadu, např. při přípravě evakuačních plánů, je zejména důležité rozložení přízemních koncentrací v okolí závodu, zejména s ohledem na městskou aglomeraci, nikoliv koncentrace uvnitř areálu závodu. Doposud se pro tyto účely používaly komerční matematické modely Gaussova typu odvozené toliko pro jednoduchou topografii.

Vzhledem ke komplikovanému okolí zdroje – v tomto případě se jedná především o složitou zástavbu – bylo nutné využít podstatně sofistikovanějších metod. Zde byla použita metoda fyzikálního modelování, která se vyvíjí a užívá v Ústavu termomechaniky AV ČR, v. v. i., pro řešení různých problémů spojených s procesy v atmosféře. Metoda spočívá v dynamické, termodynamické a geometrické podobnosti procesů na modelu a v atmosféře (prototypu).

Aby bylo možné metodiku použít pro konkrétní region o rozměru 1,5 km × 3,0 km sousedící se závodem, byl po konzultacích a ze získaných podkladů navržen model regionu v měřítku 1 : 1000 a následně vyroben třírozměrný plastický model. V místě havárie byl na modelu umístěn zjednodušený model zdroje úniku nebezpečné látky.

Studium započalo ověřením podobnostních kritérií. Podmínky podobnosti okrajových podmínek byly ověřeny a demonstrovány. To znamená, že výsledky

na modelu je možné transformovat na výsledky v reálné krajině. Vlastní studium zahájil standardně kvantitativní odhad charakteru proudění a difúze pomocí metody vizualizace. Metoda zviditelnění proudění nad modelem spočívá v tom, že je do proudícího média přimíchán speciální kouř, studovaná tenká rovina je osvětlena světlem z laserového nože a pohyb kouře je zaznamenáván kamerou. Získaný videozáznam byl opakovaně analyzován. Již tato relativně jednoduchá metoda prokázala v tomto případě vliv průmyslových objektů v blízkosti zdroje na proudění a difúzi. Pro vlastní měření pole proudění a pole koncentrace je pochopitelně nutné použít podstatně sofistikovanějších experimentálních metod. Vzhledem k tomu, že proudění je turbulentní, používá se pro měření proudových charakteristik systém laserové dopplerovské anemometrie. Pro měření koncentrací je nutné použít infračervený analyzátor CO₂. V tomto případě se totiž studuje únik relativně těžkého chlóru. Proměřené rozložení přízemních koncentrací (v respirační výšce 2 m na prototypu) a naměřené hodnoty byly převedeny do univerzálního bezrozměrného tvaru. Z takto získaných bezrozměrných výsledků lze totiž kupeckými počty určit výsledky pro různé reálné situace, např. pro určitou rychlost větru, pro určitou vydatnost zdroje.

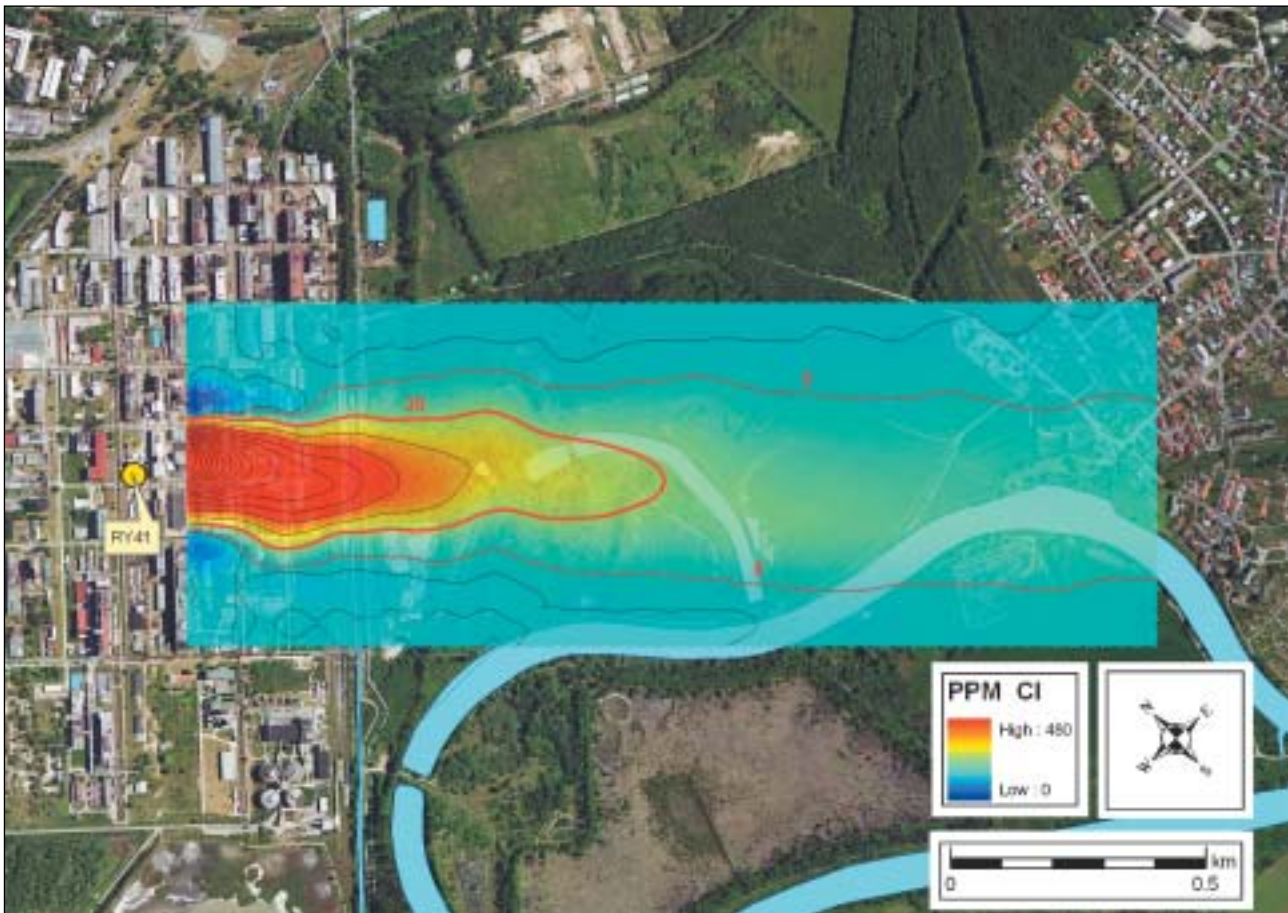
Ze získaných univerzálních výsledků bylo nakonec určeno rozložení koncentrací pro modelový

únik 44 tun chlóru při standardních povětrnostních podmínkách. Výsledky byly porovnány s výstupy již zmíněného standardně užívaného matematického modelování. Porovnání např. prokázalo, že zanedbání vlivu geografie terénu matematickým modelem způsobuje prakticky trojnásobné prodloužení zdraví škodlivé zóny s koncentrací chlóru větší jak 30 ppm a naopak zkrácení tzv. zóny nebezpečné. Deformace pole koncentrací vlivem orografie je patrná na rozložení koncentrací ve vertikálních rovinách pro několik vzdáleností od zdroje.

Co výsledky přinesou? Na jejich základě jistě dojde k modifikaci evakuačních plánů pro předměstí Pardubic. Zbývá však odpověď na množství dalších otázek. Častý scénář havárie je takový, že únik trvá po krátkou dobu, jedná se o úlohu nestacionární. Jednou ze základních otázek je čas, za který nebezpečná látka začne ohrožovat obyvatelstvo v dané lokalitě. Díky novému nákladnému přístroji, který byl pořízen z prostředků AV ČR a který umožňuje měřit hodnoty okamžitých koncentrací, bylo již započato s odhady závislosti této doby na vzdálenosti od zdroje. Tyto údaje např. poslouží k upřesnění času pro evakuaci obyvatelstva. A to je již cíl pro další období spolupráce mezi Pardubickým krajem a AV ČR. ■

ZBYNĚK JAŇOUR,
Ústav termomechaniky AV ČR, v. v. i.

Rozložení přízemních koncentrací v jednotkách ppm v okolí severozápadního proudění (kroužek označuje umístění zdroje) je pro názornost naneseno na letecký snímek.

OBĚ FOTO: ARCHIV ÚT AV ČR

HODNOCENÍ SLUŽEB EKOSYSTÉMŮ

OBĚ FOTO: PETR KRÁLÍK, ARCHIV AUTORA

*„Uznáním hodnoty služeb ekosystémů zlepšit řízení a vyloučit nadměrné čerpání přírodních zdrojů“
Obnovená strategie EU pro udržitelný rozvoj, červen 2006*

Komise pro životní prostředí AV ČR uspořádala 4. prosince 2007 seminář na téma Hodnocení služeb ekosystémů. Pokud si toto téma spojíte s nedávným celosvětovým projektem Millennium Ecosystem Assessment (MEA) nebo s problémy klimatických změn, nebudete se mýlit. V posledních 20 až 30 letech vzniklo mnoho nových metod pro hodnocení „netržních“ služeb ekosystémů, které jsou převážně postaveny na zjišťování hypotetické ochoty jednotlivců platit za služby ekosystémů. Rozhodující část z nich však v důsledku nepropojenosti ekonomické teorie s ostatními vědními disciplínami zůstává záležitostí teorie a dosud se nestala součástí cenového systému jednotlivých ekonomik.

***Klimatické extrémny
zintenzivňují
i v České republice.***

Na semináři Komise zaznělo celkem šest referátů, které účastníkům poskytly základní přehled o metodách hodnocení netržních služeb ekosystémů. V úvodním vystoupení nastínil autor tohoto příspěvku vývoj problematiky hodnocení netržních aspektů přírody a existující metody shrnul do dvou základních skupin. Největší skupinu tvoří zmíněné experimentální metody odvozování environmentálních hodnot z preferencí jednotlivců. Dělí se na metody odvozování hodnot ze souvisejících trhů (zejména hedonické metody, metody cestovních nákladů ad.) a metody pří-

mého zjišťování ochoty jednotlivců platit (zejména dotazníkové metody kontingentního hodnocení). Hodnocení probíhá obdobným způsobem jako při oceňování ekonomicky využívaných přírodních zdrojů.

Celková hodnota ekosystému je odhadována jako suma diskontovaných budoucích toků služeb příslušného ekosystému v určitém (konečném či nekonečném) budoucím horizontu. Výše služby závisí na aktuální poptávce jednotlivců po takové službě (resp. na tom, co respondenti o hodnoceném problému ŽP vědí a za co jsou ochotni platit).

Pro praktická hodnocení životodárných či životonosných funkcí a služeb ekosystémů však lze tento přístup pomocí sumace diskontovaných služeb ekosystémů v čase z mnoha důvodů považovat za obtížně aplikovatelný v běžné ekonomické praxi (např. nedokážeme podat úplný seznam služeb přírody pro člověka; celková ekonomická hodnota ekosystémů je neomezená a těžko vyjádřitelná; použití diskontní míry otevírá nesjednocené názory na otázku její přiměřené výše; nelze sčítat vzájemně substituční užítky pro přírodu s užítky pro ekonomické potřeby společnosti; důležitější než přímé služby pro člověka jsou vzájemné služby v ekosystémech).

Ze všech těchto důvodů a zejména také proto, že metody zjišťování preferencí jednotlivců ve vztahu k životnímu prostředí a službám jeho ekosystémů neodpovídají společenské, veřejnoprávní podstatě rozhodování o kvalitě životního prostředí, se začaly rozvíjet expertní metody, které jsou s to postihovat vnitřní hodnoty ekosystémů.

V České republice patří mezi takové ekosystémové metody zejména metoda hodnocení integrovaných funkcí lesa, která se již prosadila v soudní a policejní praxi. Vedle ní byla v letech 2001–2003 rozvinuta tzv. hesenská metoda hodnocení biotopů a přizpůsobena potřebám evropského systému ochrany NATURA 2000 (viz <http://fzp.ujep.cz/Projekty/VAV-610-5-01/HodnoceniBiotopuCR.pdf>). Metodu hodnocení biotopů je možné využít pro kvantifikaci ekologické újmy a ve spojení s mapovými podklady i pro makroekonomické odhady spotřeby přírodního kapitálu. Může sloužit jako základ pro přijetí ekonomických nástrojů ochrany přírody a krajiny.

Ve druhé prezentaci ukázal Ing. Ivan Dejmal několik praktických aplikací metody hodnocení biotopů na příkladech z různých oblastí ekonomiky a společnosti (pro pojišťovací účely, k odpovědnému chování investora, pro posouzení investičního záměru, pro potřebu vyjádření ekologické újmy ad.). Ze všech uvedených příkladů byla zřejmá praktičnost a relativní snadnost aplikace metody hodnocení biotopů.

Ve třetím příspěvku uvedl dr. Jan Pokorný, že v historii lidského druhu zanikla celá řada civilizací proto, že neuměla sladit své nároky na čerpání přírody s cyklickou podstatou fungování ekosystémů a jejich hydrických cyklů. Zbrzdit tzv. stárnutí zemědělských půd a začít obnovovat krajinu v rozmanitosti jejich ekosystémových funkcí znamená v první řadě začít vracet do krajiny vodu, kterou z ní lidé po mnoho desetiletí záměrně vytlačují, aby získali krátkodobý ekonomický prospěch. Toho dosahují jen za mimořádně vysokou cenu trvalých ztrát přírodního kapitálu (ztráty živin z přibližně milionu hektarů meliorovaných zemědělských půd představují každoročně minimálně 30–40 mld. Kč).

Doc. Jaroslav Boháč prezentoval některé poznatky z probíhajícího projektu 6. RP *Resource Equivalency Methods for assessing Environmental Damage in the EU – REMEDE*. Ke kvantifikaci poškození životního

prostředí a zjednání odpovídající nápravy a náhrady přechodných škod (podle směrnice 2004/35/ES) se v projektu testuje metoda používaná v USA *Habitat Equivalency Analysis*. Projekt EU testuje metodu na několika případových studiích ve spolupráci předních evropských a amerických specialistů.

V dalším vystoupení porovnal Ing. Pavel Obrdlík na případové studii projektu výstavby kryté lyžařské sjezdovky na svahu Střížovického vrchu v Ústí n. L. preferenční kontingentní metodu s metodou hodnocení biotopů. Výsledky dotazníkového hodnocení ukázaly, že dvě třetiny obyvatel Ústí n. L. byly proti výstavbě kryté haly na zalesněném svahu Střížovického vrchu a svůj postoj k zachování jeho přírodní podoby podpořili hypotetickou ochotou platit měsíčně po dobu životnosti sjezdovky částkou cca 2,2 mil. Kč, což by za dobu 15 let představovalo nominálně částku 403 mil. Kč, při 3 % diskontu celkem 323 mil. Kč v současné hodnotě. Souběžný propočtení očekávané ekologické újmy ze ztráty ekologické hodnoty území projektovanou zástavbou pomocí metody hodnocení biotopů ČR ukázal hodnotu trvalé újmy ve výši asi 27 mil. Kč.

Poslední prezentaci přednesl Ing. Jan Melichar, který referoval o projektu MZe *Peněžní hodnocení rekreačních a estetických funkcí lesních ekosystémů v ČR*. Z názvu projektu je zřejmé, že jde o posuzování toho, co si lidé myslí o lesích jako místu pro rekreaci, a vnímání estetických vjemů. S vlastními funkcemi lesních ekosystémů, spočívajícími v energetických, živinových tocích a hydrických cyklech, se tyto standardní neoklasické přístupy prakticky míjejí. Jde tedy o standardní posuzování subjektivní užitečnosti rekreačních a estetických přínosů lesů pro lidi se všemi koncepčními omezeními, která z toho plynou pro možnost vyjádření hodnot vlastních ekosystémových funkcí lesa a pro zahrnutí těchto hodnot do veřejného rozhodování o ekonomicky a ekologicky nejvhodnějších způsobech nakládání s krajinou.

Je potěšující, že semináře na půdě Akademie věd dokáží být tvůrčím prostorem pro vyjádření naléhavých potřeb propojení přirozených funkcí ekosystémů a možností rozvoje ekonomických aktivit lidských jedinců a jejich skupin. Seminář o hodnocení služeb ekosystémů rozhodně takovým tvůrčím počinem byl, protože v několika příspěvcích jasně ukázal, že je nezbytné zahrnout vnitřní hodnotu přírody a jejich ekosystémů do ekonomického systému a do rozhodování lidí jako ekonomických subjektů (viz motto).

JOSEF SEJÁK,

Komise pro životní prostředí AV ČR

Vystoupení bývalého ministra životního prostředí ČR Ivana Dejmalu k praktickým aplikacím metody hodnocení biotopů bylo bohužel jeho posledním na akademické půdě († 6. února 2008).

ARCHEOLOGOVÉ NA MORAVĚ 3

STŘEDISKO PRO DOBU ŘÍMSKOU A DOBU STĚHOVÁNÍ NÁRODŮ

Vědecko-výzkumné programy Archeologického ústavu AV ČR v Brně, zabývající se dobou římskou a obdobím pozdní antiky, případně úsekem časného středověku, se opírají o rozsáhlý a důležitý pramenný materiál z Moravy, který má úzké vztahy k obdobným památkám v okolních evropských zemích. Jejich řešení se proto neobejde bez úzké mezinárodní spolupráce.

Zlatá mince (aureus) s vyobrazením císařovny Faustiny mladší, manželky císaře Marka Aurelia

Jedním z pilířů současného bádání o době římské, již je označováno období zabírající první čtyři staletí nového letopočtu, kdy se naše země ocitly v bezprostředním sousedství opevněné hranice římského impéria na Dunaji, jsou lokality v katastru bývalé obce Mušova na jižní Moravě.

Dominantní postavení zde zaujímá mírná vyvýšenina „Hradisko“ při soutoku řek Jihlavy, Svatky a Dyje. Má významnou strategickou polohu a nabízí široký rozhled po okolní krajině. Ojedinelými nálezy římsko-antických artefaktů i mincí na sebe naleziště upoutávalo pozornost již dříve. Na možnost, že by zde skutečně pobývali Římané, se nicméně pohlíželo vesměs skepticky. Jistý obrat přinesly teprve výzkumy ve druhé polovině dvacátých let mi-

nulého století, které za finanční podpory tehdejšího prezidenta T. G. Masaryka prováděl archeolog A. Gnirs. Jeho terénní aktivity sice poskytly doklady o existenci dvou staveb římského původu a drobných předmětů antické provenience, avšak dohady o skutečném významu objektů i o jejich datování neutichly. Hovořilo se o menší římské stanici, která mohla vzniknout v mírových dobách a jejímž účelem bylo kontrolovat místní barbarsko-germánské obyvatelstvo, ba dokonce o dvorci germánského velmože. Přesnější představu o skutečném charakteru zdejších nálezů umožnily teprve výzkumy Archeologického ústavu AV ČR v Brně, které vyvrcholily v 90. letech minulého století a trvají dodnes. Ukázalo se, že nešlo pouze o malou stanici, nýbrž

Pohled na odkrytou část podpodlažního topení římské obytné budovy

o složitý komplex římských fortifikací s rozsáhlou pevností rozkládající se na kopci „Hradisko“ v čele. Byla obklopena několikanásobným pásmem ochranných příkopů a masivní hradbou vybudovanou ze dřeva a hlíny. Výzkumy definitivně prokázaly, že se zde nacházela mohutná základna římského vojska s logistickým zázemím, lázněmi, dílnami na opravu zbraní a výstroje, pecemi na pečení chleba, luxusnějšími stavebními objekty, určenými zřejmě pro pobyt vyšších důstojníků atd. Zjistilo se, že skutečný rozsah lokality, která byla z vnějších stran chráněna římskými dočasnými tábory, dosahuje nejméně 30 ha.

Kromě záplavy nových informací i nálezů (přes tisíc kusů militárií, mincí a ostatních předmětů za poslední tři roky přímo z „Hradiska“), které podstatným způsobem změnily historický obraz římských vojenských aktivit v celé oblasti severně od středního Dunaje, je důležité zejména zjištění dalších stop působnosti římského vojska v místech, kde dosud nebyly vůbec tušeny. Datování římských zařízení na „Hradisku“ do 2. poloviny 2. stol., tj. do doby markomanských válek, které vedl římský císař Marcus Aurelius proti místním Germánům, zejména pak jejich poloha hluboko v barbarském zázemí, zařazuje tyto památky k nejvýznamnějším objevům limitní a římsko-provinciální archeologie ve střední Evropě vůbec. Výsledky výzkumu byly publikovány ve větším počtu obsáhlejších studií, které se týkají jak římských objektů samotných, tak i celé řady přidružených problémů souvisejících s interakcemi místních germánských populací a římské armády v době římské vojenské okupace, před ní a v letech po ní. V rámci výzkumných aktivit a za přispění mezinárodní spolupráce bylo zveřejněno rozsáhlé třídílné dílo zhodnocující jedinečný hrob germánského krále odkrytý nedaleko od římské pevnosti. V současné době je připraven do tisku rukopis prá-

ce věnované publikaci a teoretickému vyhodnocení římského vojenského zásahu do oblasti severně od středního Dunaje i veškerých dosavadních poznatků o římské pevnosti na „Hradisku“ u Mušova. Vysoké ocenění vědecko-výzkumných výsledků, kterých bylo dosaženo i v rámci předchozích grantových projektů, lze z mezinárodního hlediska spatřovat především v tom, že Archeologický ústav AV ČR v Brně, zejména pak tým podílející se na výzkumu římského vojenského i kulturního působení na našem území, byl přizván jako jeden ze čtyř spolumorganizátorů rozsáhlého projektu Evropské komise v rámcovém programu *Culture 2000*. Na projektu nazvaném *Transformation. The Development of a Common Culture in the Northern Provinces of the Roman Empire from Britain to the Black Sea (2004–2007)* se podílelo 10 států EU i kandidátských zemí a jeho cílem bylo internetovou formou seznámit širokou evropskou veřejnost s vývojem první společné evropské kultury od Velké Británie až po Černé moře v období antiky.

Neméně závažný je vědecký záměr střediska zpracovat a vyhodnotit památky po místních barbarských populacích, zejména pak osvětlit složité otázky sídelní kontinuity či diskontinuity a etnicko-kulturní identity tehdejšího obyvatelstva v širším střeoevropském kontextu velkých migračních pohybů v době stěhování národů. I toto téma má veškrze mezinárodní charakter a je zkoumáno v rámci vícero našich i mezinárodních projektů, jejichž řešení se účastní partneři ze SRN, Francie, Rakouska, Ruska a Slovenska. Výsledky výzkumu, jehož cílem je podat pokud možno co neobjektivnější obraz kulturní a historické situace v období, které bezprostředně předcházelo osidlování našeho území prvními Slovany, byly publikovány v řadě studií nebo v monografické řadě v rámci *Spisů Archeologického ústavu AV ČR v Brně*. Od roku 1944 vyšlo již osm svazků věnovaných pojednávání problematice, poslední v roce 2007. Přípravuje se i větší, shrnující dílo o tomto období, které bude dokončeno v tomto roce. ■

JAROSLAV TEJRAL,
Archeologický ústav AV ČR, v. v. i., Brno

↑
Bronzové ozdobné kování pochvy meče ve tvaru delfína

←
Čelní destička římské helmy s dekorem stylizovaných vlasů

ÚSPĚCH ČESKÝCH ETNOLOGŮ NA KONFERENCI GIS ESRI A LEICA

Geografické informační systémy (GIS) se v posledních letech stávají stále významnějším analytickým a interpretačním nástrojem v řadě vědeckých disciplín, zejména ve sféře přírodních a technických věd. O to víc je třeba vyzdvihnout aktivity těch pracovišť Akademie věd, která na tomto poli vyvíjejí doslova průkopnickou činnost. Etnologický ústav AV ČR, v. v. i., začal GIS využívat v roce 2000, konkrétně v Oddělení historické etnologie při práci na dlouhodobém projektu financovaném Grantovou agenturou AV ČR – Etnografickém atlasu Čech, Moravy a Slezska. Lze bez nadsázky tvrdit, že byl vůbec prvním badatelským pracovištěm tohoto zaměření ve středovýchodní Evropě, které s GIS už v té době pracovalo.

V dalších letech se jednoznačně ukázalo, že GIS kromě zjednodušení řady víceméně technických prací umožňuje provádět i analýzy, které byly v éře „papírových“ etnografických atlasů zcela nemyslitelné. Přitom, a to je potřeba zdůraznit, základní témata výzkumu zůstávají stále stejná – tradiční formy zemědělství a řemeslné výroby, lidová architektura, etnická a náboženská kompozice českých zemí v předindustriálním období atd. Nové jsou hlavně formy a možnosti interpretace a prezentace informací získaných archivním studiem či terénními etnografickými výzkumy. Nabyté zkušenosti, vhodné

doplnění badatelského týmu Oddělení historické etnologie a konečně i publikování již plně „digitálního“ svazku *Etnografického atlasu Čech, Moravy a Slezska* pak byly impulzem pro prezentaci etnokartografického výzkumu na nejprestižnější středoevropské konferenci věnované právě GIS.

Stalo se tak formou soutěžního posteru na 16. konferenci *GIS ESRI a Leica Geosystems* v České republice (Kongresové centrum, Praha 7.–8. 11. 2007), na které se už od počátku 90. let minulého století, kdy se u nás GIS začaly zvolna šířit, setkávají specialisté nejrůznějších oborů pracující u nás s nejrozšířenějšími GIS softwary. Poster, jehož autory byli Mgr. Adam Horálek (autor technické, grafické a kartografické části díla) a dr. Jiří Woitsch (zodpovědný za věcnou a odbornou náplň posteru, která vycházela z výše zmíněného nově vydaného svazku *Etnografického atlasu Čech, Moravy a Slezska*), prezentoval formou etnologických map, doprovodných tabulek, komentářů a ikonografického materiálu vytvořených v GIS, problematiku sídelní a socioprofesionální struktury Židů žijících v Čechách na sklonku 18. století.

O vítězích tří vyhlášených kategorií soutěže pak mezi 48 přihlášenými postery rozhodovali jak samotní účastníci konference, tak odborná porota vedená předním českým geografem a kartografem prof. Vítem Voženílkem. Vedle posteru Vladimíra Plíška (Geodis Brno) *Analýza výškových poměrů města*, Martina Klimánka, Jaromíra Kolejky a Tomáše Mikity (Mendelova zemědělská a lesnická univerzita v Brně) *Analýza rizika lesních polomů na Šumavě* byla jedna z hlavních cen udělena i autorské dvojici Etnologického ústavu AV ČR, v. v. i., za poster *Židovské obyvatelstvo v Čechách v letech*

Autoři oceněného posteru Jiří Woitsch (vlevo) a Adam Horálek při předávání ocenění 6. prosince 2007

FOTO: D. HAVRÁNKOVÁ, ARCHIV AUTORŮ

1792–1794. Cena v podobě křišťálové plakety a odborných publikací byla autorům posteru předána při návštěvě ředitele firmy ARCDATA Praha, s. r. o., Ing. Petra Seidla v Etnologickém ústavu 6. prosince 2007.

Tento výrazný úspěch na vysoce prestižním fóru (mimořádně – Etnologický ústav AV ČR byl jedinou v soutěži zastoupenou badatelskou institucí z oblasti humanitních a sociálních věd) svědčí o tom, že před několika lety nastoupená cesta k využívání nejmodernějších informačních technologií začíná přinášet ovoce. Výsledek kombinace „tradičních“ metod (data pro prezentovaný poster byla získána klasickým archivním výzkumem) a témat (etnické a národnostní složení českých zemí v epoše tradiční kultury vždy patřilo k frekventovaným otázkám, byť právě výzkum Židů byl z mnoha důvodů opomíjen) národopisného výzkumu s analytickými a prezentačními nástroji GIS byl jednoznačně oceňován odborníky z disciplín, ve kterých je zcela běžné hodnotit dosažené výsledky v tvrdé mezinárodní

komparaci. Ukazuje se tak, že naše etnologie není, jak bývá někdy prezentováno, „zaostalá“ či „parochiální“ a může obstát i v ostré konkurenci s technickými a přírodovědnými obory. A stačí k tomu poměrně málo – minimálně najít odvahu k využívání metod, které jsou jen zdánlivě vlastní výhradně těmto oborům. ■

LYDIA PETRÁŇOVÁ,
Etnologický ústav AV ČR, v. v. i.

*Mapa profesní
struktury Židů
v Čechách v letech
1792–1794*

BABUŠKOVA CENA 2007

Již počtrnácté udělily Česká společnost pro mechaniku a Jednota českých matematiků a fyziků Babuškovu cenu za nejlepší práce v oboru počítačových věd pro studenty a mladé vědecké pracovníky. Cenu založil v r. 1994 významný český matematik Ivo Babuška, který od r. 1968 působí ve Spojených státech amerických, nyní v Institute for Computational Engineering and Sciences, University of Texas, Austin, TX. Vědecká rada ČVUT udělila profesoru Babuškovu v roce 2007 čestný titul *doktor honoris causa*.

Cenu profesora Iva Babušky za rok 2007 získal Ing. **David Horák** z Fakulty elektrotechniky a informatiky VŠB-TU v Ostravě za doktorskou disertační práci *FETI based domain decomposition methods for variational inequalities*. Druhé místo obsadila RNDr. **Iveta Hnětynková** z Ústavu informatiky AV ČR, v. v. i., za doktorskou disertaci *Krylov subspace approximations in linear algebraic problems*, kterou obhájila na Matematicko-fyzikální fakultě UK v Praze. Jako třetí se umístil Ing. **Petr Beremlijski** z Fakulty elektrotechniky a informatiky VŠB-TU v Ostravě s doktorskou disertací *Využití metod nehladké optimalizace v tvarové optimalizaci*.

Čestná uznání byla udělena v kategorii diplomových prací. Rozhodnutím hodnotitelské komise získal první místo Ing. **Josef Otta** z Fakulty aplikovaných věd ZČU v Plzni, jako druhá se umístila Ing. **Alena Jonášová** z téže fakulty. ■

KAREL SEGETH,
Matematický ústav AV ČR, v. v. i.

*Iveta Hnětynková
přebírá cenu za svou
doktorskou práci.*

FOTO: ARCHIV JČMF

FINANCOVÁNÍ ZÁKLADNÍHO VÝZKUMU

Jedním ze způsobů financování základního výzkumu je podpora projektů ze všech oborů s celostátní platností prostřednictvím Grantové agentury České republiky. Ta se zrodila na základě zkušeností první české grantové agentury AV ČR (GA AV) a po vzoru zahraničních agentur financujících vědu a výzkum. Za dobu své patnáctileté existence přidělila sumu 14 miliard 281 milionů korun (do konce r. 2007). V současné době se zaměřuje i na podporu mladých vědeckých pracovníků a studentů doktorského či postdoktorského studia. Letos GA ČR podpoří 599 nových projektů základního výzkumu částkou zhruba 488 milionů Kč, které jsou financovány z kapitoly 321 státního rozpočtu ČR na rok 2008 vyčleněné pro GA ČR na účelovou podporu výzkumných projektů.

Předsedovi GA ČR prof. Josefu Sykovi jsme položili několik otázek:

Jak se změnilo vedení Grantové agentury (ve smyslu obsazení komisí) od posledních voleb?

V Grantové agentuře ČR se každoročně vymění jedna třetina členů oborových komisí (OK), souhrnné členství v OK a v tzv. podoborové komisi (POK) nesmí překročit dobu šesti let. V závěru každého roku upozorňujeme vedení všech institucí, které se zabývají výzkumem, aby nezapomněly dodat návrhy na nové členy OK a POK. Z návrhů pak nové členy OK a POK vybírají speciální komise, složené ze zástupců předsednictva GA ČR, Rady pro výzkum, Kontrolní rady GA ČR a ze zástupců stávající OK. Pokud někdo nebyl vybrán v roce následujícím po zavedení jeho jména do databáze navrhovaných členů OK a POK, může se stát, že bude vybrán v průběhu dvou následujících let, tak dlouho zůstává jeho/její jméno v databázi. Při výběru nových členů dbají komise na rovnoměrné zastoupení jednotlivých vědeckých institucí (vysoké školy, ústavy AV ČR atd.), na zastoupení mimopražských institucí a zastoupení žen. Velmi reprezentativní zastoupení žen má GA ČR v oborových komisích lékařských a společenských věd, v r. 2006 zaujaly ženy místa tří předsedů OK z pěti.

Co podle Vašeho názoru chybí grantovým agenturám pro to, aby stoprocentně fungovaly?

Grantové agentury nefungují nikde na světě sto procentně, pouze se této metě více či méně blíží. Nechci se zabývat problémy jiných českých grantových agentur, ostatně tomu se podrobně věnuje materiál Rady pro výzkum a vývoj s názvem *Reforma systému výzkumu, vývoje a inovací v ČR*. Náš

problém, tj. problém GA ČR, spočívá ve stále se snižujícím podílu našeho rozpočtu na výdajích státu na výzkum a vývoj: zatímco v r. 1996 to bylo přibližně 11 % výdajů, v současné době jsme na necelých 7 %. Samozřejmě to snižuje úspěšnost financování grantových přihlášek, která v letošním roce poklesla pod 25 %. Naším vnitřním problémem začíná být schopnost odolat klientelismu, schopnost ubránit se neobjektivnímu prosazování vlastních nebo skupinových zájmů. Není to jen upozornění Kontrolní rady GA ČR, ale i naše vlastní analýza, která ukazuje, že zejména role zpravodaje může vést k prosazování vlastních zájmů a že některé zájmové skupiny a dokonce instituce mohou obrátným počínáním zvyšovat pravděpodobnost získání grantů pro sebe. Na řešení tohoto problému se nyní zaměřujeme.

Jakým způsobem se za poslední roky vyvíjejí témata návrhů jednotlivých projektů? Je pro letošní rok zadáno nějaké významné téma?

GA ČR není orientována tématicky, nevyepisujeme grantovou soutěž na jednotlivá témata. Jsme orientováni na financování základního výzkumu a snažíme se o maximálně objektivní výběr těch nejlepších grantových návrhů (tzn. princip bottom-up).

Můžete nastínit perspektivu v oboru grantových agentur?

Myslím, že nejlépe ji charakterizuje již zmíněný materiál Rady pro výzkum a vývoj o reformě. Pokud bude tato reforma uskutečněna tak, jak je navržena, měly by u nás počínaje rokem 2011 fungovat pouze dvě grantové agentury s celostátní platností, tzv. otevřené grantové agentury: Grantová agentura ČR by měla financovat základní výzkum a Technologická agentura ČR by měla financovat aplikovaný

FOTO: MARINA HUŽVÁŘOVÁ, ARCHIV SŠČ

tech, kdy desítky a desítky návrhů jsou v identickém znění podány současně do obou agentur pouze na jiných formulářích. Připočtete k tomu potom desítky až stovky těch, kteří se návrhy zabývají a posuzují je. Není to plýtvání silami, které by mohly být využity k něčemu užitečnějšímu?

výzkum. Je to dost podobný princip jako ve velmi úspěšném Finsku, kde základní výzkum financuje Academy of Finland a aplikovaný výzkum Tekes.

Čím by se od sebe měly lišit GA ČR a GA AV, aby měly různé klienty?

Podle návrhu reformy by jako otevřená, tj. přístupná všem, měla zůstat GA ČR a GA AV by se patrně stala interní agenturou Akademie věd, tzn. byla by určena pouze pro účelové financování pracovníků Akademie věd. Chápu argument, kterým je odůvodněna existence dvou agentur s téměř stejným zaměřením – neúspěch návrhu v jedné může být vykompenzován úspěchem u druhé, zvláště když se jedná o velmi kvalitní návrh. Na druhé straně musíme zvážit, zda máme dost vědeckých pracovníků na obsazení všech oborových komisí obou agentur a dost posuzovatelů návrhů do obou agentur. Zvláště v souvislosti s praxí, která se rozmohla v posledních le-

Mohl byste porovnat přidělování finančních prostředků v posledních letech?

Poslední léta rozhodně nebyla pro obě agentury léty hojnosti. V loňském roce měla GA ČR rozpočet 1,5 miliardy Kč, GA AV hospodařila s 350 miliony Kč. V letošním roce máme v GA ČR stejný rozpočet jako vloni, GA AV rozděljuje na granty 370 milionů Kč. Je třeba si uvědomit, že v posledních letech příliv účelových prostředků rozhodně nesměřoval do základního výzkumu. Pro srovnání: v loňském roce měl Národní program výzkumu II, zaměřený na financování aplikovaného výzkumu, k dispozici více než 2 miliardy Kč. Byla to však právě malá úspěšnost v oblasti aplikovaného výzkumu, která vedla k rozhodnutí provést zásadní reformu výzkumu a vývoje, jak vyplývá z materiálu *Reforma výzkumu, vývoje a inovací v ČR*. ■

MARINA HUŽVÁŘOVÁ

Vědecká rada Akademie věd ČR, Grémium pro vědecký titul a komise pro obhajoby doktorských disertací v oboru *Právní vědy* oznamuje:

Obhajoba doktorské disertační práce
Mezinárodní justiční spolupráce v trestních věcech – obecné výklady
doc. JUDr. Jaroslava Fenyka, Ph.D.,

k udělení vědeckého titulu *doktor věd* se koná dne 10. března 2008 ve 13:00 hod.
v Ústavu státu a práva AV ČR, v. v. i., Národní 18, Praha 1.

Vědecká rada Akademie věd ČR, Grémium pro vědecký titul a komise pro obhajoby doktorských disertací v oboru *Analytická chemie* oznamuje:

Obhajoba doktorské disertační práce
On the way towards the ideal hydride atomizer for atomic absorption and atomic fluorescence spectrometry
RNDr. Jiřího Dědiny, CSc.,

k udělení vědeckého titulu *doktor věd* se koná dne 12. března 2008 v 10:30 hod.
v Ústavu analytické chemie AV ČR, v. v. i., Veveří 97, Brno.

NOVÉ AKCE MARIE CURIE PRO PODPORU MEZINÁRODNÍ MOBILITY

Evropská komise vypsalala v roce 2008 v rámci 7. RP (Specifický program Lidé) dvě výzvy na nové akce Marie Curie, které v předchozích rámcových programech neexistovaly. Jde o schéma COFUND (Co-funding of Regional, National and International Programmes) a schéma IRSES (International Research Staff Exchange Scheme). Zejména IRSES by mohl být pro české účastníky zajímavý a vzhledem k tomu, že se jedná o zcela nové výzvy (uzávěrku mají v březnu 2008), lze očekávat relativně vysokou míru úspěšnosti.

COFUND je schéma, které má podpořit profesní růst zkušených vědců (t. j. s titulem Ph.D. nebo minimálně čtyřmi roky výzkumné praxe). V rámci této výzvy Evropská komise spolufinancuje rozšíření stávajících regionálních nebo národních programů na podporu mobility o transnárodní rozměr; popř. spolufinancuje vznik zcela nových programů podporujících mezinárodní mobilitu.

Projekty by měly podávat veřejné instituce (nebo soukromé instituce s „veřejným posláním“), které odpovídají za financování/řízení stipendijních programů.

V aktuálně vyhlášené výzvě jsou pravidla značně flexibilní. Komise např. nijak nereguluje výši programu (počet udělených stipendií/fellowships). Lze však očekávat, že se v budoucích výzvách kritéria změní.

Příspěvek Evropského společenství bude činit 40 % celkových nákladů programu (zjednodušeně: náklady jsou především vyplacená stipendia) a financovat bude možné následující typy stáží: outgoing, incoming nebo reintegration (je možné vybrat si pouze jeden typ mobility).

Pokud jde o formu grantu, příspěvek ES bude udělován jako „scale of unit costs“, to znamená, že organizace stanoví určitou průměrnou fixní částku připadající na jednoho stipendistu (v této částce bude zahrnuto jak stipendium samotné – s ohledem na možný nárůst během např. čtyř let trvání programu –, tak i náklady spojené s režii a managementem). Komisi tedy nebudou vykazovány skutečné náklady.

IRSES je schéma, které podporuje krátkodobou (max. do jednoho roku) výměnu pracovníků mezi výzkumnými institucemi v členských nebo asociovaných zemích a institucemi v cílových třetích zemích. Cílové třetí země jsou státy, které mají s EU uzavřenou vědecko-technologickou dohodu (S&T Agreement), a země, které spadají pod *Evropskou politiku sousedství* (celkem je jich téměř 30).

Hlavním cílem akce IRSES není podpořit primárně profesní růst vědců (jako u výzvy COFUND), ale dlouhodobou spolupráci mezi institucemi. Minimální počet účastníků pro výzvu IRSES jsou alespoň

dvě výzkumné organizace z členského nebo asociovaného státu a jedna organizace ze třetí, cílové země.

Organizace ucházející se o grant IRSES předloží EK víceleté návrhy společných programů, které se budou týkat krátkodobých výměn začínajících nebo zkušených vědců (případně i technických či řídicích pracovníků). Finanční podpora bude EK poskytována na období 24–48 měsíců; výměna pracovníků by měla trvat 1–12 měsíců. Pracovníci z členského nebo asociovaného státu musí vycestovat do třetí země a naopak (nejedná se o výměnu vědců v rámci EU); není možné vycestovat pouze „jedním směrem“.

EK bude financovat diety zaměstnanců institucí z členského nebo asociovaného státu – včetně cestovného, networking, konferencí (ne platy vědců a také žádné přímé náklady na výzkum); náklady budou kryty paušální částkou 1800 eur na osobu a měsíc.

Obecným pravidlem je, že EK nebude hradit náklady institucím z třetích zemí. Jejich aktivní účast je však zásadní pro úspěch projektu, jelikož výměna zaměstnanců musí být oboustranná.

Některé třetí země se již rozhodly dedikovat rozpočet pro své vědce, aby se mohli projektů IRSES účastnit a neměli problémy s financemi. Konkrétně Nový Zéland již vyčlenil prostředky pro ty své vědce/zaměstnance výzkumných institucí, kteří se budou chtít do projektů IRSES zapojit. Více informací najdete na www.frenz.org.nz.

Některé z cílových třetích zemí pro schéma IRSES jsou ovšem zároveň tzv. ICPC zeměmi (International Cooperation Partner Countries), které mohou za určitých okolností příspěvek ES obdržet. Proto je možné požádat Komisi v návrhu projektu o to, aby partner z cílové třetí ICPC země také dostal příspěvek ES ve výši 1800 eur na vědce a měsíc (stejně jako členské nebo asociované země). Na tento příspěvek nevzniká nárok, ale je možné, že jej Komise udělí (vzhledem k tomu, že se jedná o zcela nové schéma, lze těžko odhadnout, jaký bude zájem a tedy požadavek na příspěvek ES). Teoreticky

je tudíž možné, že například konsorcium skládající se z českého, slovenského a ukrajinského partnera obdrží finance pro výměnu pracovníků v plné výši.

Dle vyjádření Komise je možné, aby se např. partneři již existujícího projektu 7. RP ucházeli o projekt IRSES, a tím financovali výměnu zaměstnanců nad rá-

mec projektu stávajícího. Podrobné informace o obou výzvách najdete na www.cordis.europa.eu/fp7/calls. ■

MARIE KOLMANOVÁ,
CZELO – Česká styčná kancelář pro VaV, Brusel,
Technologické centrum AV ČR

EU POPRVÉ PŘEDSEDÁ NOVÁ ČLENSKÁ ZEMĚ

Slovinsko je první nově přistoupičší zemí, která se ujala předsednictví v Radě EU, a to 1. ledna 2008. Mezi jeho hlavní priority patří: ratifikace Lisabonské smlouvy členskými zeměmi, další implementační cyklus Lisabonské strategie, energetika a klimatické změny, stabilita západního Balkánu a propagace dialogu mezi kulturami, vírami a tradicemi. Motto slovinského předsednictví – slovní hříčka SI.ENERGY FOR EUROPE – vyjadřuje spolupráci mezi členskými zeměmi, obory, kulturami a občany a vzájemné propojování aktivit k vytváření synergií.

V oblasti výzkumu je slovinskou prioritou pokračování v budování Evropského výzkumného prostoru. Evropskou unii čeká další implementační cyklus Lisabonské strategie, který bude hlavním tématem jarního summitu Evropské rady. Slovinci již oznámili, že nebudou dělat žádné radikální změny. Strategie pro další období by se měla zaměřit na posilování výzkumu a vývoje, podporu malých a středních podniků a vytváření flexibilních trhů práce. Slovinci zůstanou věrni svému mottu a budou se snažit vytvářet co největší synergie mezi jednotlivými evropskými iniciativami na podporu výzkumu, ať už se jedná o 7. RP, Eureku či společné technologické iniciativy, v jejichž schvalovacím procesu bude slovinské předsednictví pokračovat, stejně tak jako v přípravách Evropského technologického (a inovačního) institutu.

Dále se předsednictví zaměří na výzkumné infrastruktury, kde bude důležitou otázkou propojování zdrojů ze strukturálních fondů, komunitárních programů a národních zdrojů. V tomto duchu se také poneše poselství konference *Research Infrastructures and their Structural Dimension in the European Research Area*, která se uskuteční od 9. do 10. března 2008 ve slovinském Brdo. Měli by na ní vystoupit představitelé institucí, kterým se daří vytvářet synergie z těchto zdrojů financování. Slovinci chtějí navíc zdůraznit důležitost přístupu malých a středních podniků k těmto infrastrukturám.

Jako další prioritu si Slovinci vytyčili postavení žen ve vědě. V této otázce se chtějí zaměřit na celý život-

ní cyklus kariéry výzkumného pracovníka. Pomocí příkladů z praxe chtějí ukázat, že lze skloubit rodinný život s výzkumnou kariérou. Integrovaný přístup zejména k výzkumným pracovníkům-ženám může napomoci k vytváření evropského výzkumného prostoru, kde je efektivní výzkumná síla jedním z pilířů.

Západní Balkán je prioritou z hlediska stabilizace, ale také z hlediska výzkumných partnerství. Slovinci se hodlá zasadit o větší začlenění subjektů z této geografické oblasti do projektů 7. RP. I proto se během předsednictví sejde tzv. řídicí platforma pro výzkum v zemích západního Balkánu.

Mezi horizontální aktivity dále kromě vytváření synergií patří podpora většího zapojení malých a středních podniků do rámcového programu a jejich spolupráce s většími firmami a výzkumně vzdělávacími institucemi. Důležitým cílem předsednictví je také mobilita napříč sektory, a zejména napříč soukromou a státní sférou.

V neposlední řadě chtějí Slovinci podpořit implementaci Strategických výzkumných agend evropských technologických platform a také jejich národních protějšků.

Veškeré informace o dalších prioritách, akcích předsednictví a pod. naleznete na oficiálních stránkách slovinského předsednictví www.eu2008.si. ■

TÁŇA PERGLOVÁ,
CZELO – Česká styčná kancelář pro VaV, Brusel,
Technologické centrum AV ČR

letin CÍSAŘ FRANTIŠEK JOSEF I.

FRANTIŠEK ŽENÍŠEK, 1894

Portrét mocnáře-protektora logicky musel být dominantní součástí výzdoby zasedací místnosti České akademie pro vědy, umění a slovesnost, etablované kdysi v prostorách historické budovy Národního muzea. Protože šlo o českou akademii, jeho autorem musel být český umělec a člen této instituce. Josef Hlávka pro tento úkol vybral malíře Františka Ženíška (1849–1916), který patřil k nejznámějším a nejpopulárnějším umělcům své doby.

František Ženíšek,
Císař František
Josef I., 1894,
258 x 181 cm

Již během studií na Akademii výtvarných umění převyšoval Ženíšek svým přirozeným talentem spolužáky a vrstevníky v ateliéru, např. Alše, Brožíka, Lišku či Tulku. Bravurní lehkost kresby i výrazné koloristické schopnosti konvenovaly tehdejší akademické módě, a proto se Ženíšek stal i malířem mimořádně oblíbeným a obchodně úspěšným. Byl favoritem svých profesorů Josefa Trenkwalda a Jana Sweertse, kteří jej přizvali k realizaci řady fresek. Jako kometa zazářil při soutěži na výzdobu Národního divadla, pro které vytvořil sérii obrazů múz na stropu hlediště, původní oponu zničenou požárem a soubor alegorických obrazů ve foyer. O Ženíškově bezbřehé ambicióznosti svědčí trapná historie s Alšovými lunetami pro Národní divadlo. S ohledem na krátký čas pro provedení vyzval Aleš svého přítele Ženíška nezištně ke spolupráci. Ten jej však intrikami postupně z realizace bezohledně vytlačil a přivlastnil si dokonce i duchovní autorství celého slavného lunetového cyklu *Vlast*. Pro Mikoláše Alše to bylo trpké zklamání a životní otřes, který jej odradil od úmyslu věnovat se historické malbě a nasměroval jej definitivně na dráhu kreslíře a ilustrátora.

Společensky i finančně mnohem úspěšnější František Ženíšek se zatím stal hvězdou salonního nebe a úspěšným malířem portrétů a historických žánrů, z nichž nejpopulárnější byl barvotiskovými reprodukcemi zpopularizovaný výjev Oldřicha a Boženy. Pedagogicky působil na uměleckoprůmyslové škole. V rámci reformy malířské Akademie, kterou Josef Hlávka osobně inicioval, prosadil u císaře a finančně zabezpečil, povolal roku 1896 Ženíška spolu s Brožíkem a Hynaisem do nově zformovaného profesorského sboru, ve kterém Ženíšek působil až do své smrti.

Úkolu realizovat oficiální portrét mocnáře se František Ženíšek podjal se ctí. Císařský majestát pojednal v barevné fraktuře drapérie a své imperiální pojetí opřel

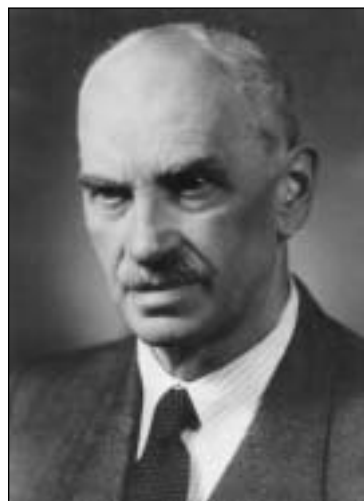
o suverénní zvládnutí principů pozdního akademismu. Tento léta nepublikovatelný obraz, uchovaný zásluhou respektu kontinuity Hlávkovy fundace, je dnes součástí prostor Akademie věd ČR. K obrazu existují portrétní studie a varianta výsledného obrazu, dnes uložená ve sbírkách Historického ústavu Armády ČR. V souvislosti s osobností jeho objednavatele Josefa Hlávky má portrét císaře svoji hlubokou logiku. Hlávkovu rodinné zázemí, léta studií, kariérní ambice c. k. vrchního stavebního rady a říšského a zemského poslance i zkušenost vídeňské reality a kontakty s řadou osobností z okruhu dvora a ústřední vlády jej utvrdily v loajálním postoji vůči habsburskému domu. Později mu to bylo vyčítáno, a tak například nebyl po roce 1918 odhalen již připravený pomník od Josefa Mařátky na předpolí nového mostu nesoucího mecenášovo jméno.

Na platformě této loajality Hlávka po léta systematicky a takticky pracoval a hledal spojení pro naplnění svých mecenášských záměrů. Jedním z nich byla i myšlenka v českém jazyce fungující a české osobnosti sdružující ústřední vědecké a umělecké instituce. Bez laskavého souhlasu císaře byl vznik obdobného záměru v rámci tehdejšího Rakousko-Uherska nemyslitelný. Ve složitém období antagonistických česko-německých vztahů a po řadě zákulisních jednání a intervencí, které trvaly 15 let, nakonec sympaticky tvrdohlavý Hlávka uspěl. Zakládací listinu České akademie pro vědy, umění a slovesnost císaře Františka Josefa stvrdilo svým podpisem „Jeho císařské a královské apoštolské veličenstvo“ dne 23. ledna 1890, evidentně pod Hlávkovým vlivem v českém jazyce jako František Josef I. ■

JIŘÍ T. KOTALÍK,
Akademie výtvarných umění

JAN SMETANA

(1883–1962)

Vzhledem ke své profesi a výzkumnému zaměření se Jan Smetana narodil do zvlášť vhodné doby. Jeho hydrologické plány byly vyvolány společenskou objednávkou a mohly se o ni opřít. K dispozici byly nejen dostatečné technické podmínky a poznatky, k nimž významně přispěl, ale mohly být soustředěny i nemalé finanční prostředky a ochota státního aparátu investovat, protože velké vodní stavby mohly být pořízeny pouze z centrálních zdrojů. Přehrady byly ostatně od nástupu poučného režimu jedním z nepřehlédnutelných dobových hesel, prezentovaných jako výrazná přednost socialistického režimu.

Smetana pocházel ze Svobodných Dvůrů u Hradce Králové, z dosti početné rolnické rodiny (sám zmiňoval vzdálené příbuzenství s Bedřichem Smetanou). Po reálce studoval na pražské technice. Absolvoval ji v roce 1908, doktorem technických věd se stal 13. července 1911 prací *Studie pohyblivých jezů*. Ještě před válkou se mu díky stipendiím z Hlávkovy nadace podařilo rozšířit si vzdělání studijními pobyty ve výzkumných ústavech hydrologických v Německu a ve Francii – získal tam inspiraci pro založení obdobné instituce také ve své vlasti.

V kariéře v oboru vodního hospodářství plynule pokračoval – zahájil ji asistenturou u prof. Klíra, v roce 1911 se stal praktikantem v Komisi pro úpravu řek pražského místodržitelství a odtud přešel do hydrologického oddělení, kde zůstal až do konce roku 1919. Tehdy byl povolán na ministerstvo veřejných prací do tzv. vodohospodářského odboru, aby pomohl se založením celostátního ústavu v novém státě, jenž měl nahradit obdobný ústav vídeňský; od září 1920 byl ustaven zástupcem přednosty zřizované instituce. Státní ústav hydrologický pak v podstatě vedl, přednostou byl definitivně ustaven v roce 1928; vedle něj zřídil i Výzkumný ústav hydrotechnický. Tato aktivita byla dovršena v roce 1930, kdy byly podle jeho projektu dobudovány spojené Státní ústavy hydrologický a hydrotechnický T. G. Masaryka v Podbabě.

Na Českém vysokém učení technickém pokračoval od habilitace v roce 1925 (spisem *Mechanická podobnost v hydromechanice*) až o jedenáct let později jmenováním řádným profesorem hydrauliky, hydrologie a úprav vodních toků. Tehdy také na ČVUT přešel, ale nadále byl pověřen řízením od-

borných prací obou ústavů a také tu se studenty prakticoval. Na technice mohl dlouho zůstat i během okupace a po půlroční pauze se hned v květnu 1945 vrátil. Působil pak jako děkan či proděkan vysoké školy inženýrského stavitelství ČVUT.

Profesor Smetana se významně zapsal také při zakládání Československé akademie věd; byl členem vládní komise pro její vybudování. Nicméně mezi prvními jmenovanými akademiky nebyl, byl zvolen „až“ 23. listopadu 1953. Od počátku však vedl v Akademii Laboratoř, posléze Ústav pro vodní hospodářství, resp. pro hydrodynamiku, a působil také jako předseda technické sekce, a tudíž i člen prezidia ČSAV.

Zásadní uznání však získal svou prací už během let první republiky, byl členem Československé národní rady badatelské, Masarykovy akademie práce či České akademie věd a umění; byl ceněn i na mezinárodním poli – v Association Internationale d'Hydrologie, Union Internationale de Géodesie et Géophysique (byl místopředsedou i předsedou) a dalších korporacích.

Během své profesní kariéry se Jan Smetana věnoval dvěma liniím: jak svému působení na technice, tak vedení hydrologických ústavů a dovedl tyto složky dobře propojit. Byl opravdu úspěšným organizátorem, svým způsobem ale i vizionářem – pamětníci si mohou patrně ještě dnes vzpomenout na velké plány, které v Akademii v padesátých letech předkládal a velkoryse v nich ve svých představách měnil podobu celých území. ■

HANA BARVÍKOVÁ,
Masarykův ústav a Archiv AV ČR, v. v. i.

DOMOV – EXIL – VĚDA – UMĚNÍ

Snad ani nelze dosáhnout lepší symboliky než dva nevšední křty knih, které svědčí o historii a jejich aktérech prostřednictvím dopisů, zarámovat do expozice světelných obrazů amerického vědce českého původu Franka Maliny v pražském Muzeu Kampa. Do smyčky souvislostí můžeme vstoupit hned skutečností, že zahájení výstavy průkopníka kinetického umění, který bývá někdy nazýván kmotrem amerického vesmírného programu, bylo součástí programu Týdne vědy a techniky 2007. Ovšem Malinova tvorba se českému publiku poprvé představila již v roce 1966, kdy jeho výstavu otevíral Jan Werich.

FOTO: PETR KRÁLÍK, ARCHIV SŠC

Právě Jan Werich s Jiřím Voskovcem byli protagonisty křtěními v Sovových mlýnech 8. listopadu loňského roku. Jejich korespondenci, doposud nikdy nevydanou, uspořádal díky své naprosto výjimečné obětavosti prof. Ladislav Matějka. To však mohl uskutečnit jedině zásluhou paní Medy Mládkové, která získala svolení k publikaci archivních dokumentů, jež prof. Matějka dojíždí přepisovat do Gotliebova archivu v Bostonu. K vydání nyní připravuje poslední část třísvazkového projektu.

Prof. **Ladislav Matějka** z University of Michigan v USA převzal dne 31. října 2007 Čestnou oborovou medaili Josefa Dobrovského za zásluhy ve filologických a filosofických vědách. Při této příležitosti navštívil i redakci *Akademického bulletinu*, aby poskytl rozhovor.

Pane profesore, již od roku 1948 žijete v zahraničí. Co pro Vás ocenění, jež jste v Akademii věd ČR převzal, znamená?

Jsem skutečně zvlášť poctěn tím, že to je Dobrovského medaile. Josef Dobrovský měl pro mě od útlého mládí veliký význam a ten jsem si prohloubil, když jsem musel jeho dílo detailně studovat v souvislosti se svou rolí kritika knihy Edwarda Keenana, harvardského pro-

fesora, který Dobrovského podezřívá, že je padělatelem *Slova o pluku Igorově*. Obdivuji, jak v konfliktu s nacionalisty 18. století Dobrovský odolával levnému nacionalismu. Jak zůstal vzorem kritika. Bez kritiky by nebylo vědy. Pro tuto kritičnost ho měl rád Masaryk. Pro mě Dobrovský mnoho znamenal, a tak jsem byl překvapený, že jsem právě dostal cenu, která nese jeho jméno. Shodou okolností má Dobrovský před tzv. Werichovým domem, tedy vlastně nosticovské vile, sochu, protože tam žil kritických dvacet let. To znamená po návratu z Ruska, kdy čekal, co se zjistí právě o zmíněném *Slovu o pluku Igorově*. Bohužel se nikdy nic bližšího nedozvěděl. Možná by se býval dozvěděl v knize *Joseph Dobrovsky and the Origins of the „Igor Tale“* od E. Keenana, kterého tu cituji, ale měl bych být opatrný: jednak je můj přítel, ale přisuzuje mi v ní zásluhy, o které moc nestojím. Ona se mu ta kniha moc nepovedla, přestože je nesmírně erudovaná. A když vyšla, přivezl jsem ji do Čech, předal panu Vavřínkovi, který je zrovna na seznamu nositelů Dobrovského ceny přede mnou – listina lidí, kteří tuto cenu dostali, mi imponuje a jsem velmi rád, že jsem v této řadě. Začíná báječným Vladimírem Šmilauerem. Když jsem byl v roce 1938 na Filozofické fakultě, působil na ní jako profesor staroslověnštiny, jež se pro mě stala základním hlavním oborem, ve kterém jsem pracoval. Vydávání knih, o němž jsme mluvili, i bohemistické příspěvky pro mě vždy byly okrajovou záležitostí.

Po odchodu z Československa jste žil do roku 1954 ve Švédsku, kde jste, pokud vím, působil ve slavistických studiích v Lundu. Na amerických univerzitách jste staroslověnštinu a slavistiku přednášel až do r. 1989. Nyní houževnatě pracujete na vydávání korespondence Voskovce a Wericha, kterou spolu vedli přes železnou oponu. Nakolik jejich dopisy zobrazují „dohled“ nad lidmi, kteří zůstali v republice?

„Listina nositelů medaile J. Dobrovského mi velmi imponuje,“ řekl nám L. Matějka při návštěvě v redakci.

FOTO: MARINA HUŽVAROVÁ, ARCHIV SŠC

Na korespondenci V&W mě i většinu čtenářů překvapilo, že dosvědčuje tragédii exilu! Každý svým způsobem trpěl. Voskovec na jedné a Werich na druhé straně. Dokonce i takového experta na Wericha, jakým je dr. Vladimír Just, překvapilo, co se o něm z korespondence s Voskovcem dozvídá. Ukazuje se, že V&W zůstali spolupracovníky až do poslední chvíle. Téma spolupráce převládlo a přetrvalo. Je až dojemné, jak se vlastně v posledních letech před jejich smrtí vzájemně potřebovali.

Pokud se Werichovi podařilo psát zvenku, psal jinak než tady odsud. Dokonce to bylo tak, že když Voskovec psal Werichovi do ciziny, třeba do Vídně, Werich dopisy, které dostal ve Vídni, vracel do Ameriky, aby je Voskovec archivoval, protože je nechtěl vozit domů, aby mu je nesebrali. Takže zůstává onen dvojitý pohled, v němž se odráží, jak jsou Werich i Voskovec podivuhodně čestní lidé, kteří si spíš dělají legraci, než aby podváděli. Humor jim pomáhal přežít. Musím říct, že obraz způsobu, jak se tu žilo, z jejich korespondence vyplývá. Přidává na intenzitě svědectví, jaká bída tady byla a jak lidé museli trpět. I když to utrpení bylo latentní. Mám dojem, že to je právě důvod, proč zde jejich korespondence měla takový úspěch.

K Vašemu ocenění dala popud Společnost pro vědu a umění. V Americe jste byl několik let jejím místopředsedou...

Ano, to bylo v počátcích Společnosti. Řadu let jsem redigoval časopis a kromě toho jsem nastartoval edici, v níž jsem vydal Seifertův překlad *Morového sloupu*. Dva roky poté Jaroslav Seifert dostal Nobelovu cenu. Také jsem dvojjazyčně vydal *Devět elegií* Jiřího Ortena. Na obálce knihy je fotografie, kterou jsem sám pořídil v umrlčí komoře. Když byl Orten zabit, známí mě tam poslali, ovšem musel jsem předstírat, že jsem taky žid, abych se dostal dovnitř. Bohužel jsem dal knihu před časem kolegovi Kisilovi netuše, že to je poslední exemplář.

Malinovy měnicí se obrazy opět vytvořily v pokračující smyčce souvislostí kulisu 19. prosince 2007 křtinám další korespondence za železnou oponu. Tentokrát byli odesílatelé i adresáti přítomni: šlo totiž o korespondenci mezi Václavem Havlem a Františkem Janouchem z let 1978–2001. Podobně jako dopisy V&W byly i tyto pochopitelně pečlivě archivovány „venku“, ve Švédsku u prof. Janoucha, jehož zásluhou i vycházejí. Jako důležité svědectví doby zůstaly autentické, bez úprav, aby nejen dokumentovaly dobovou realitu, ale také vývoj jednotlivých postav.

Prof. **František Janouch**, významná osobnost českého exilu, zakladatel a předseda Nadace Charty 77, člen Akademického sněmu AV ČR, vešel do povědomí široké veřejnosti asi nejvíc úspěšným

projektem Leksellova gama nože. Nadace však mj. podporovala nadané studenty a k této oblasti směřovala i má otázka.

Pane profesore, proč už nepokračuje vzdělávací projekt Astra?

Projekt Astra jsem na počátku 90. let velice podporoval, domníval jsem se, že by nám podobně jako u projektu Míša podniky věnovaly nějaké prostředky, abychom mohli vyhlásit roční nebo půlroční stipendia. Taková stipendia zavedl i T. G. Masaryk. Věřili jsme, že máme jméno a důvěru lidí, ale nepodařilo se nám přesvědčit větší podniky, aby na vzdělání svěřovaly peníze, Ani když jsem jim vysvětloval, že je to v jejich vlastním zájmu. Vedení firem nechtělo slyšet otázku, co budou vyrábět, když nebudou mít inženýry? Se vstupem do Evropské unie se situace zlepšila, dnes fungují nejrůznější projekty, jako např. Erasmus, Sokrates atd.

FOTO: PETR KRÁLÍK, ARCHIV SSC

Stále se diskutuje o reformě školství, jaké reformy potřebujeme?

O tom bychom mohli hovořit dlouho, museli bychom si klást jednotlivé dílčí otázky, abychom na ně mohli odpovídat. Obecně mě straší všeobecný úpadek školství. Nevím, zda mě nestraší víc všeobecný úpadek morálky, děsí mě neschopnost státu udělat pořádek v základních věcech, děsí mě rozklad soudnictví a policie a jejich neschopnost vyřešit nějakou kauzu. Všechny politické strany v Parlamentu by měly urychleně hledat systémové chyby, provést analýzu a poučit se.

Lze toto poučení hledat třeba i v právě vydané korespondenci, najdou se podobnosti, nebo je doba diametrálně odlišná?

Doba, kdy jsme psali tyto dopisy, byla od dnešní diametrálně odlišná. Nám šlo o přežití české a slovenské kultury, o udržení nezávislého myšlení a zajištění nejzákladnějších životních podmínek pro pronásledované intelektuály. Neměli jsme žádnou moc, pouze odpovědnost, pouze své svědomí. V něčem byla naše úloha snad „lehčí“. Ve skutečnosti však byla mnohokrát obtížnější: snažili jsme se zachránit českou kulturu a české myšlení před genocidou. Museli jsme si vymyslet meto-

Václav Havel s Františkem Janouchem při prezentaci knihy v Muzeu Kampa

dy a způsoby, sehnat prostředky, sami vlastníma rukama udělat a nakonec ještě i přesně vyúčtovat.

V období železné opony dala inteligence českého původu vzniknout Společnosti pro vědy a umění. Proto uzavírám smyčku *domov – exil – věda – umění* otázkou pro předsedkyni Pražské skupiny SVU doc. **Alenu Morávkovou**.

Co je cílem SVU poté, když pominuly prvotní důvody její existence?

Nynějším cílem je sdružovat všechny, kdo mají zájem o českou nebo slovenskou problematiku. Zvláštní pozornost pochopitelně věnujeme mladým lidem, snažíme se podchytit např. studenty v zahraničí a novým trendem společnosti bude pozornost a pomoc lidem, kteří v zahraničí pracují.

Také se snažíme pomoci těm, kdo chtějí vyjet ven, nabídnout třeba kontakty na pobočky SVU v zahraničí, které pomohou usadit se nebo získat pracovní či studijní příležitost. Udržujeme kontakty se zahraniční vědou a uměním, ale samozřejmě především s Čechy a Slováky v rámci vědních a uměleckých oborů.

U zrodu Pražské skupiny stál tehdejší předseda AV ČR prof. Rudolf Zahradník. Pochopitelně však spolupracujete se zahraničními skupinami...

Jsmo v neustálém kontaktu. Dlouhá léta vedl organizaci SVU v USA dr. Miloslav Rechcigl. Nynějším prezidentem SVU dr. Karel Raška s novým generálním tajemníkem, prof. Zdeňkem Davidem z Ameriky se zúčastnil prvního podvečera v podzimním cyklu, jehož hostem byl prof. Pavel Jurkovič s přednáškou *Na cestách s hudbou a k hudbě*. Přítomen byl též prof. Matějka, aby se seznámil s naší skupinou, a přišla paní Dana Seidlová ze Švýcarska – vnučka Jiřího Stanislava Gutha-Jarkovského –, jejíž knížku vzpomínek *Zrcadlo mé duše* jsme při této příležitosti prezentovali.

Trendem doby je nechuť se organizovat. Máte „dorost“, je zájem o členství?

Je faktem, že potomci zahraničních Čechů už se tolik nezajímají o problematiku SVU, že už vrostli do prostředí, kam se narodili. Společnost stárne a většina členů jsou senioři. Získat mladé lidi je potíž, mám zkušenost i z jiných podobných organizací, že se nechtějí organizovat, nemají zájem.

V současném globalizovaném světě, kde se klade důraz na multikulturní společnost, na stírání rozdílů, musí být udržení tradic ještě obtížnější, než tomu bylo dřív, kdy se různé skupiny lidí vymezovaly a držely při sobě...

Určitě. My s tím tady nemáme až tolik zkušeností. U nás je společnost výlučná ve smyslu určitého druhu, ale jiné skupiny ve světě s tím problémem mají. Blíže se o tom zatím nemluvílo.

Jednou za dva roky se pořádají pravidelné světové kongresy, na něž jsme přispěli příspěvky, odbornými referáty a účastí. Na naše území pochopitelně zahraniční Češi a Slováci velice rádi jezdí, kongresy se konaly v Praze, Brně, Plzni, Olomouci, Českých Budějovicích, všechny pod záštitou místních univerzit. Ten letošní bude 8.–14. září 2008 v Ružomberoku pod záštitou tamní Katolické univerzity.

Při Karlově univerzitě se pravidelně koná Týden zahraničních Čechů. Podílíte se na této aktivitě?

Ano, spolupracujeme s různými institucemi, např. Úřadem vlády, Československým ústavem zahraničním, ministerstvem zahraničí, se Senátem a v první řadě s AV ČR, která nám poskytuje prostor. K *Týdnu zahraničních Čechů* přispíváme programem, pro jeho účastníky jsme uspořádali ve Valdštejnském paláci koncert atd. Udělujeme Ceny SVU Praha našim i zahraničním vědcům a umělcům, kteří se zasloužili o českou kulturu i o její dobré jméno v zahraničí. Vydáváme sborníky, první se jmenoval *Poštovní schránka domov* a obsahoval drobné prózy exilových autorů první vlny, práce exilových autorů druhé vlny vyšla pod názvem *Lidé v mlze*. Chystáme sborník studií prof. Ladislava Matějky, laureáta ceny SVU Praha z roku 2002.

Smyčku souvislostí *domov – exil – věda – umění* opustím opět v Sovových mlýnech. Nebýt neuvěřitelně statečné a silné ženy, paní Medy Mládkové, nebylo by ani Muzeum Kampa, ani svědectví o rozděleném životě nerozlučné dvojice V&W, jehož třetí díl by se měl čtenářům představit ještě letos.

MARINA HUŽVÁROVÁ

Pražskou skupinu SVU vede Alena Morávková.

Meda Mládková při předávání Dobrovského medaile Ladislavu Matějkoví v pracovně předsedy AV ČR

FOTO: DOROTHEA BYLICA, ARCHIV SSC

PREZENTACE NOVÝCH SVAZKŮ HISTORICKÉHO ATLASU MĚST ČR

Na slavnostních křtech byly nedávno veřejnosti představeny dva poslední vydané svazky řady Historický atlas měst České republiky, jejímž vydavatelem a garantem je Historický ústav AV ČR, v. v. i. Jedná se o 16. svazek věnovaný Chomutovu a 17. svazek věnovaný Kladnu – oba atlasy vznikaly souběžně a také jejich prezentace se uskutečnily jen s malým časovým odstupem. Dne 6. listopadu 2007 v prostorách historické radnice v Chomutově a 5. prosince 2007 na radnici v Kladně.

Projekt *Historického atlasu měst České republiky* je od svého zrodu v první polovině 90. let 20. století koncipován analogicky jako historické atlasy měst v ostatních zemích střední (Rakousko, Německo, Polsko) a západní Evropy (např. Velká Británie, Francie); koordinátorem je Commission Internationale pour l'Histoire des Villes (<http://www.historiaurbium.org>). Historické atlasy měst slouží v první řadě ke srovnávacímu studiu měst a městského osídlení, přičemž každý svazek v souladu se základní koncepcí shrnuje a prezentuje dějiny města v historických, urbanistických, hospodářských, demografických, politických i kulturních souvislostech.

Koncepce jednotlivých národních atlasů vychází – při respektování obecných trendů a zachování možnosti komparativního studia městské problematiky v širokém měřítku – z lokálních specifik. Tomu odpovídá jednotná typologie reprodukováných kartografických

Historický atlas v rukou kladenského primátora Dana Jiráňka

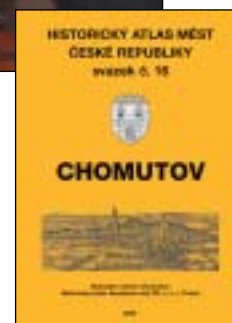
FOTA: ARCHIV HÚ AV ČR

a ikonografických pramenů. Úvodní listy atlasu přinášejí přehled vývoje města a akcentují především jeho urbanistickou složku; samostatný oddíl tvoří bibliografie k dějinám příslušné lokality (v rozsahu asi 200–250 položek). Jádrem atlasu jsou reprodukce map, plánů, vedut, leteckých snímků a fotografií města, dále následují rekonstrukční mapy (modely krajiny, vývoj správního členění apod.).

Slavnostní křest každého nově vydaného svazku atlasu se stal již tradicí, při níž se organizace ujímají orgány místní samosprávy, a nejinak tomu bylo i v daných případech. Význam řady *Historický atlas měst ČR* v obecné rovině i přínos příslušného svazku pro danou lokalitu hodnotí ve stručných vystoupeních členové redakční rady a autorského kolektivu, ale také představitelé měst.

Nejbližší svazek *Historického atlasu měst ČR*, který vyjde v letošním roce, bude věnován městu Jičínu. ■

ROBERT ŠIMŮNEK,
Historický ústav AV ČR, v. v. i.

Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, v. v. i.,

vypisuje konkursní řízení na obsazení místa **výzkumného pracovníka** v oddělení pro dějiny demokratické transformace po roce 1989.

Požadavky: ukončené vysokoškolské vzdělání s titulem Ph.D. či jeho ekvivalentu v oboru moderní dějiny či příbuzných sociálněvědních disciplín; zájem o dějiny druhé půle 20. století a zejména období po r. 1989; ochota spolupracovat na týmovém výzkumu; aktivní znalost alespoň dvou světových jazyků.

Příhlašky se strukturovaným životopisem, ověřené doklady o dosaženém vzdělání a kvalifikaci s přehledem dosavadní praxe včetně soupisu bibliografie, popř. upřesňující dotazy zasílejte písemně a elektronicky do **14. března 2008** na adresu:

PhDr. Michal Kopeček, Ph.D.,
Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, v. v. i., Národní 18, 116 91 Praha 1,
e-mail: kopecek@usd.cas.cz

Informace ze 41. zasedání Akademické rady AV ČR dne 15. ledna 2008

Akademická rada projednala tyto nejdůležitější otázky:

Schválila

- smlouvu o spolupráci mezi AV ČR a Jihomoravským krajem;
- přidělení investičních prostředků na nákladné přístroje pracovištím AV ČR v roce 2008.

Souhlasila

- s opatřeními k realizaci usnesení XXXI. zasedání Akademického sněmu dne 18. prosince 2007;
- s výsledky konkurzního řízení na zahraniční pracovní cesty v rámci dvoustranných dohod pro rok 2008;
- s Memorandem o vědecké spolupráci mezi AV ČR a Akademií věd a literatury v Mainz, SRN;
- se založením právnické osoby RadioMedic, s. r. o. (Ústav jaderné fyziky AV ČR, v. v. i.);
- s postupem pro podávání žádostí o prodloužení výzkumných záměrů pracovišt AV ČR zahájených v roce 2005 o jeden rok;
- s tím, aby předseda AV ČR převzal záštitu:
 - nad *IMEKO TC 2 Symposium on Photonics in Measurements 2008*, které se bude konat ve dnech 25. až 26. srpna 2008 v Praze;
 - nad mezinárodní konferencí *PHOTONICS PRAGUE 2008*, která se bude konat ve dnech 27. až 29. srpna 2008 v Praze;

- nad konferencí s mezinárodní účastí *30 let Středoškolské odborné činnosti v oboru fyzika*, která se bude konat ve dnech 15. až 17. května 2008 v Hradci Králové;

- nad mezinárodní vědeckou konferencí *Etymologické symposium Brno 2008*, kterou v květnu v Brně pořádá Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i.;

- s úkony týkajícími se nakládání s majetkem na základě návrhů pracovišt AV ČR.

Jmenovala

- RNDr. Jiřího Chudobu, Ph.D. (Fyzikální ústav AV ČR, v. v. i.) členem Komise pro informační technologie AV ČR.

Vzala na vědomí

- předběžný návrh organizace volby kandidáta na předsedu AV ČR a voleb členů Akademické rady a členů Vědecké rady AV ČR pro funkční období 2009–2013;
- informaci o udělování vědeckého titulu *doktor věd* v období 2003–2007;
- průběžnou informaci o výzkumných výsledcích dosažených pracovníky, kterým byl v roce 2004 udělen *Fellowship J. E. Purkyně*.

NEZÁVISLÁ ENERGETICKÁ KOMISE

Členové Nezávislé energetické komise se v polovině ledna 2008 setkali na tiskové konferenci v budově Akademie věd na Národní třídě, aby informovali veřejnost o své činnosti a budoucích cílech.

Účelem Komise je nezávislým způsobem přezkoumat minulou energetickou koncepci ČR z hlediska skutečné spotřeby a užití primárních energetických zdrojů na pokrytí poptávky jednotlivých sektorů spotřeby a realizační možnosti současného programového prohlášení vlády v oblasti energetiky.

Na základě odborných analýz má komise doporučit vládě další postup při zajišťování energetických potřeb ČR. Členové plánují připravit scénáře vývoje energetiky ČR do r. 2030 a do r. 2050.

„Tato Komise zpracuje materiál, který bude odpovídat vědeckým standardům. Všechna data budou jasně specifikována, a to jak jejich spolehlivost, tak zdůvodnění, proč na jejich základě pracujeme, případně na kolik jsou spolehlivé prognózy, které budeme dělat. To je úkolem této komise a já garantuji, že premise budou založeny na jasných argumentech. Nebudou ale ve formě doporučování ani ve formě alternativních scénářů ve stylu, co se stane, když... a jaký to bude mít dopad na naši veřejnost,“ upřesnil předseda Nezávislé energetické komise prof. Václav Pačes.

FOTO: PETR KRÁLÍK, ARCHIV SŠC

Předsedou Komise jmenovala vláda ČR Václava Pačesa, předsedu Akademie věd ČR. Členy jsou Josef Bubeník, Vladimír Dlouhý, František Hrdlička, Miroslav Kubín, Petr Moos, Petr Otčenášek, Edvard Sequens a Vladimír Vlk.

Členové se shodli, že už nyní je z připravovaných zpráv jasné, že se v České republice doposud neřešila energetická náročnost dopravy a zajištění teplem. Jako prioritu vidí především šetření energií.

■
srd

Informace z 229. zasedání Rady pro výzkum a vývoj 11. ledna 2008

ZÁVAŽNÉ PROJEDNÁVANÉ BODY A ZÁVĚRY ZE ZASEDÁNÍ Zasedání bylo monotematicky věnováno *Reformě systému výzkumu, vývoje a inovací v České republice.*

Na zasedání Rady pro výzkum a vývoj, které řídil předseda Rady premiér Mirek Topolánek, Rada diskutovala *Reformu systému výzkumu, vývoje a inovací v České republice.*

Cílem *Reformy* je vytvořit inovační prostředí tak, aby platilo: „Věda dělá z peněz znalosti, inovace dělají ze znalostí peníze.“ Tento hlavní cíl *Reformy* lze formulovat i jinak – veřejné prostředky investované do základního výzkumu musejí přinášet skutečně nové poznatky ve srovnání se světem. Veřejné prostředky investované do aplikovaného výzkumu, vývoje a inovací musejí přinášet konkrétní ekonomický či jiný přínos z jejich realizace.

Hlavními důvody *Reformy* jsou:

1. Doposud (velmi) nízké přínosy výzkumu, vývoje a inovací pro ekonomiku a společnost České republiky.
2. Selhávající současný systém podpory výzkumu a vývoje, který jako celek není již nadále schopen poskytovat efektivně a včas prostředky na výzkum a vývoj a tím méně využít možností zdrojů EU pro tuto oblast.
3. Pokračující rozmělněnost a roztržitost českého výzkumu, podpora průměrnosti na úkor excelence a faktická absence priorit vedoucí k narůstajícímu zaostávání za světem v řadě oborů.

Celá *Reforma* je proto založena na třech hlavních jednoduchých principech:

- a) co největším zjednodušení struktury systému státní podpory VaV, snížení počtu rozpočtových kapitol a snížení administrativní zátěže;
- b) podpoře excelence a kvalitního výzkumu, vývoje a inovací a přenesení rozhodování o tom, jaké cesty k dosažení nejlepších výsledků zvolit, z ministerstev na organizace (u institucionální podpory) a na profesionální agentury – GA ČR a Technologická agentura ČR (u účelové podpory);
- c) podpoře vzájemné spolupráce výzkumných organizací navzájem a zejména jejich spolupráce s podniky ekonomickými nástroji – podmínkami pro poskytování podpory tak, aby krátkodobě i dlouhodobě vzrostly přínosy výzkumu, vývoje a inovací pro ekonomiku a společnost.

Hlavními cíli *Reformy* jsou:

1. Zjednodušit podporu VaV – instituce podporovat podle výsledků, týmy projektově.
2. Výrazně snížit počet 22 rozpočtových kapitol, z nichž je podporován VaV ČR, zjednodušit administrativu.
3. Podpořit excelenci ve výzkumu, zvýhodňovat ji a zajistit využití jejích výsledků pro inovace.

4. Podmínit programovou podporu VaV spoluprací veřejného výzkumu s uživateli výsledků VaV založenou na podílovém financování z veřejných a soukromých zdrojů.
5. Zavést pružnější organizační struktury veřejného výzkumu.
6. Zajistit odborníky pro výzkum, vývoj a inovace.
7. Intenzivně zapojit ČR do mezinárodní spolupráce ve výzkumu, vývoji a inovacích.

Podle výsledků diskuse na zasedání Rady k *Reformě systému výzkumu, vývoje a inovací v České republice* uložila Rada předsednictvu a sekretariátu Rady předložit upravený návrh *Reformy* (ve formě materiálu pro schůzi vlády) k projednání na 230. zasedání Rady dne 8. února 2008. Podle schváleného harmonogramu budou dopracované podklady v polovině února 2008 rozeslány do meziresortního připomínkového řízení a v březnu 2008 bude tento materiál předložen na schůzi vlády.

Rada dále uložila sekretariátu Rady zveřejnit projednaný materiál s komentářem, který schválilo předsednictvo Rady, na www.vyzkum.cz.

Další bod programu:

Výsledky 2. etapy Hodnocení VaV a jejich výsledků v roce 2007

Rada byla informována o výsledcích Hodnocení provedeného v roce 2007.

V souladu s Metodikou bylo Hodnocení rozděleno do tří etap. V rámci první etapy byly sestaveny pracovní a standardizované tabulky. Pracovní tabulky byly v souladu s Metodikou zveřejněny na www.vyzkum.cz poskytovatelům podpory VaV, zřizovatelům institucí a odborným komisím Rady pro výzkum a vývoj.

Ve druhé etapě, která byla zahájena 20. 11. 2007, byly výsledky první etapy zaslány v elektronické podobě poskytovatelům podpory, zřizovatelům institucí (nebo orgánům, které plní tuto funkci) a odborným komisím Rady pro výzkum a vývoj. Jejich úkolem bylo se k výsledkům vyjádřit, a to v termínu do 20. 12. 2007.

V rámci třetí etapy budou výsledky hodnocení, ve formě standardizovaných tabulek, zveřejněny na www.vyzkum.cz.

Rada schválila vypořádání meziresortního připomínkového řízení k výsledkům Hodnocení VaV a jejich výsledků v roce 2007 (2. etapa), konečné výsledky Hodnocení a závěrečnou zprávu z Hodnocení a uložila sekretariátu Rady v rámci 3. etapy Hodnocení zveřejnit na www.vyzkum.cz v termínu do 31. 1. 2008.

NEW DIRECTORS

We introduce the comments of the *last* four directors of Academy institutes, who were asked these three questions: In which direction will they lead the development of their institutes? What are they doing to achieve excellence in science? How will they evaluate the work in accordance with the new statutes governing Public Research Institution? The rubric was very successful and we would like to express our thanks to all the directors who were willing to provide us their responses to our questions.

“8” ANNIVERSARY IN CZECHOSLOVAK HISTORY The beginning of communistic regime in Czechoslovakia

We recall the sixtieth anniversary of the communist putsch in Czechoslovakia. On 25 February, the Communist Party seized control of government of Czechoslovakia and its totalitarian regime was dominant until the *Velvet Revolution* in 1989.

TOPIC OF THE MONTH

The Communicating Vessels Letná – Klementinum

Czech scientists and pedagogues made common meeting to discuss the perspectives of National Library and Clementinum. In an *Open Letter* to the Czech government and to Prague's chief magistrate, they suggested being concerned about the future of Clementinum without its overshadowing National Library.

INTRODUCING PROJECTS

Center of Cell Therapy and Tissue Repair

The aim of the Center is to focus on selected branches of basic research in developmental biology, biocompatible polymer synthesis, neuroscience and transplant surgery into one organic whole. This scan serve as an experimental foundation for cell therapy and tissue

repair research on a level qualitatively comparable to research in the developed countries of the EU and the USA.

SCIENCE AND RESEARCH

BIOCEV: modern center for scientists

Representatives of the Academy of Science of Czech Republic and Charles University have subscribed to the *Founding Contract* of the *Biotechnological and Biomedical Center* (BIOCEV) that will be situated in the vicinity of Vestec.

Central European Synchrotron Laboratory – CESLAB

The ASCR proposes to construct an electron synchrotron as one of the projects made possible from the Structural Funds of the EU. An electron synchrotron is the most universally usable type of accelerator, constituting an intensive source of light with unique features. Data provided by synchrotrons are important for the competitiveness of future industry in the EU.

Evaluation of Ecosystem Services

Realizing the comity of the environment, ASCR sponsored a seminar on Evaluation of Ecosystem Services. The term *ecosystem services* refers to the benefits from the natural systems that support human life. Czech experts of the environment discussed the difficulty of evaluating this system, its methods and results.

FROM BRUSSELS

New Marie Curie Actions: COFUND and IRSES

The European Community offers two more new actions which Marie Curie implemented for the first time on 2008. These are COFUND (Co-funding of Regional, National and International Programmes) and IRSES (International Research Staff Exchange Scheme).

Národní 3

První číslo revue Akademie věd ČR pro vědu a umění vychází 10. března 2008. Je to čtvrtletník pro lidi, jimž není dnešní svět lhostejný, kteří chápou život jako úkol a chtějí s ním dobře naložit. Na 80 stranách časopisu se čtenáři setkají s Václavem Cílkem, Stanislavem Komárkem, Zdeňkem Lukešem, Václavem Pačesem, Miroslavem Petříčkem, Lubomírem Dorůžkou a dalšími autory. Vydává SSČ AV ČR, v. v. i., k dostání bude v knihkupectvích Academia a vybraných prodejnách PNS, a. s.

NOVÉ KNIHY

MASOŽRAVÉ ROSTLINY

Novinka z pera Miloslava Studničky, pracovníka Botanické zahrady v Liberci, na téma masožravé rostliny vznikla jako soubor článků, které vycházely v časopise *Živa* v letech 1980–2004. Dočteme se například o tučnicích, láčkovkách, rosnatkách či o bublinatce. Na vydání knihy spolupracovali také Jan Franta a Martin Spousta.

Studnička, M., Darwiniana, Praha 2007. Vydání 1.

VELIM

Violence and Death in Bronze Age Bohemia

Anglicky psaná publikace popisuje archeologický výzkum ve středoevropské obci Velim vedený v letech 1992–1995 britským týmem. Kromě zveřejnění výsledků výzkumu obsahuje širokou diskusi k nálezům lidských a zvířecích kostí a úvahy o jejich významu pro pochopení zacházení s mrtvými v popisované lokalitě. Svazek navazuje na publikaci z r. 2000, která byla věnována českým výzkumům v letech 1984–1995.

Harding, A., Šumberová, R., Knüsel, Ch., Outram, A., Archeologický ústav AV ČR, v. v. i., Praha, Praha 2007. Vydání 1.

SVĚT JE PLOCHÝ

Stručné dějiny jedenadvacátého století

Fungování světa ve 21. století se podle autora změnilo z vertikálního na horizontální. Nastal odklon od klasického pojetí komunikace *nadřazený* → *podřízený* na *spolupracovník* ↔ *spolupracovník*. Zavedení internetu a nových metod komunikace v podstatě překlenulo existující zeměpisné hranice, takže dnes si lidé na různých kontinentech mohou volně sdělovat informace se stejnou lehkostí, jako by komunikovali tváří v tvář. Toto vše s sebou přináší mnoho doposud nevyužívaných výhod, jako je např. rychlá výměna informací a dat.

Friedman, T. L., Academia, Praha 2007. Vydání 1.

DĚJINY ČESKÉ LITERATURY 1945–1989

II. 1948–1958

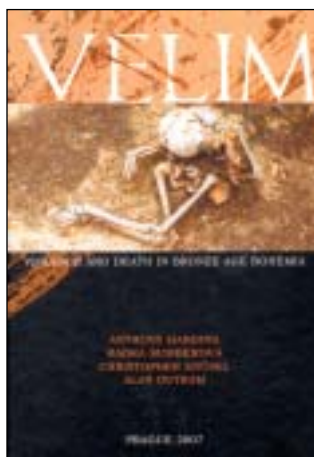
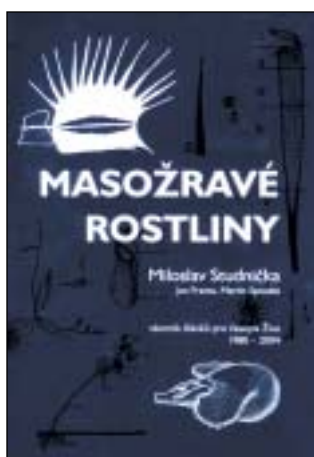
Druhý díl *Dějin české literatury* zahrnuje období od únorového převratu v roce 1948 až do roku 1958. Autoři se věnují literárnímu životu v republice i v exilu, do svého přehledně členěného výkladu zahrnují prózu, poezii a drama, ale také literaturu faktografickou, populární či literaturu pro děti. Prostor je věnován též literatuře v masových médiích, především v televizi a rozhlasu.

Janoušek, P. a kol., Academia, Praha 2007. Vydání 1.

PTÁCI V ČECHÁCH V LETECH 1360–1890 aneb tajemství rytíře von Sacher-Masocha

Jací ptáci vlastně v minulosti v Čechách žili? To je jen jedna z mnoha otázek, na které autor ve své knize přináší odpověď. Věnuje se také dějinám ornitologie v Čechách a zmiňuje autory, kteří o ptácích v minulosti psali. Součástí knihy je také seznam druhů ptáků uváděných v Palliardiho přehledové knize.

Komárek, S., Academia, Praha 2007. Vydání 1.

NEJPRODÁVANĚJŠÍ KNIHY V KNIHKUPECTVÍ ACADEMIA V LEDNU 2008

1. Janoušek, P. – Dějiny české literatury 1945–1989, II. 1948–1958 (s podporou grantového projektu GA ČR)
2. Komárek, S. – Ptáci v Čechách v letech 1360–1890 aneb tajemství rytíře von Sacher-Masocha
3. Čepička L., Fučíková E. – Albrecht z Valdštejna a jeho doba – výstavní katalog
4. Schopenhauer, A. – O vůli v přírodě a jiné práce
5. Mendel, M., Ostřanský, B., Rataj, T. – Islám v srdci Evropy

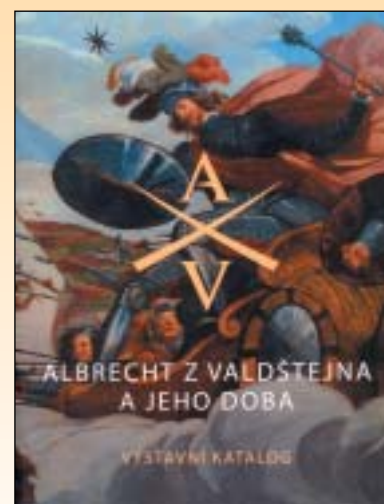
Tituly ostatních nakladatelů:

1. Bělohradský, V. – Společnost nevolnosti, Slon
2. Bydžovská, L. – Jindřich Štýrský, Argo
3. Klégr, A. – Tezaurus jazyka českého, NLN
4. Webb, S. – Kde tedy všichni jsou?, Paseka
5. Allen, P. – Katyň. Stalinský masakr a triumf pravdy, Knižní klub

Knihkupcův tip:

1. Lahoda, V. – Emil Filla, Academia (vychází s podporou AV ČR)

SOŇA JANOVCOVÁ,
vedoucí knihkupectví Academia,
Václavské náměstí 34, Praha 1

MEDAILE VOJTĚCHA NÁPRSTKA ZA POPULARIZACI VĚDY

Posláním medaile Vojtěcha Náprstka je iniciovat aktivity, které vedou k lepšímu vysvětlování vědeckých poznatků laické veřejnosti. Během slavnostního ceremoniálu, který se uskutečnil 29. ledna 2008 ve vile Lanna, předal medaile předseda AV ČR prof. Václav Pačes. Prvním oceněným je doc. Jan Krekule, jenž se řadí k nejvýznamnějším představitelům české školy regulace vývoje rostlin. Dlouhá léta se věnoval studiu regulace kvetení, fotoperiodické indukci kvetení a regulační úloze fytohormonů. Je nadšeným a neúnavným popularizátorem vědy a jeho články najdeme v časopise *Živa*, často jej můžeme slyšet v rozhlasových pořadech, např. Českého rozhlasu 2 (Meteor) a České televize. Spolupracuje na ediční politice nakladatelství Academia a přičinil se o vznik nové ediční řady *Průhledy*. Druhým oceněným je Mgr. Antonín Vítek, CSc., který je známý zejména svým zájmem o kosmonautiku, v níž patří mezi české znalce a popularizátory. Spolu s dalšími zájemci o kosmonautiku založil v roce 1961 klub SPACE, jehož generálním tajemníkem je doposud. V roce 1969 byl členem týmu, který v Československé televizi komentoval přistání Apolla 11 na Měsíci. Ke 40. výročí vypuštění první umělé družice Země v roce 1997 založil specializovanou internetovou encyklopedii kosmonautiky *SPACE-40*. Třetím oceněným je Mgr. Miroslav Bobek, který v r. 2000 založil internetové vysílání Český rozhlas Online a v r. 2005 digitální stanici Český rozhlas Leonardo, věnovanou vědě a vzdělávání. Vypracoval se na předního popularizátora vědy, jeho programové akce vždy vzbuzovaly značný zájem posluchačů Českého rozhlasu. Jeho posledním velkým projektem je „trochu jiná reality show Odhalení – sledování života goril“ v pražské ZOO. Film *Odhalení* věnovaný tomuto projektu získal nedávno na mezinárodním filmovém festivalu *Wildscreen* mezi filmy o přírodě a životním prostředí první cenu, „malého Oskara přírodovědných filmů“.

Isd

